

The Concept of “Generation” in the History of Sociology

Kiavash Hafezi*

Abstract

The concept of "generation" is one of the most important and compelling in the sociology. This appeal has led individuals in other fields to discuss about generations as well. Given that understanding many concepts and ideas within the social sciences necessitates a grasp of their historical context, this article endeavors to analyze the concept of generation based on a five-stage periodization of sociology proposed by Johan Goudsblom and Johan Heilbron (2015): the pre-sociological period, the formation of sociology as an intellectual idea, the establishment of sociology as an academic discipline, the consolidation of the discipline within universities, and late sociology. This article is a narrative review that delves into the nature of the generation concept. Ultimately, by differentiating between sociological and demographic conceptions of generation, the article concludes that many discussions about generations deviate from the sociological understanding.

Keywords: Generation, Karl Mannheim, Generational Study, Generation X, Generation Y, Generation Z and Global Generation.

Introduction

In Karl Mannheim’s theory the concept of “Generation” had the meaning of social and political change. However, in Iranian works, this concept is often depoliticized. Another common mistake by writers is the use of Generation X, Y, or Z, terms that are specific to the context of American society. It should be considered that even in America the application of these terms is being criticized.

* M.A. in Sociology, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran,
kiavashhafezi@gmail.com

Date received: 01/10/2024, Date of acceptance: 07/01/2025

Materials & Methods

The concept of 'generation' should be categorized alongside modern terms such as “class” and “nation”. In this paper, I aim to present the history and concept of 'generation' based on Johan Goudsblom and Johan Heilbron's categorization of the history of sociology. They have categorized the history of sociology into 5 stages: 1- predisciplinary, 2- formation of an intellectual discipline, 3- formation of an academic discipline, 4- establishment as a fully-fledged academic discipline and 5- late sociology.

In this article, the 'literature review' method is employed. While 'literature review' is commonly known as an introductory section in research, it can also serve as an independent research method. This latter form of 'literature review' should be understood as a systematic approach to collecting, evaluating, and synthesizing previous studies. Typically, literature reviews follow a structured pattern in the social sciences, where they involve the description and synthesis of primary sources. However, there are several types of literature reviews, such as narrative, descriptive, scoping, integrative, realist, and critical reviews. The method used in this paper is a narrative review, which summarizes and synthesizes published studies on a specific topic, focusing on concepts, assumptions, research methods, or findings

Discussion & Result

The serious emergence of the concept of generation in the texts happened during the formation of sociology as an intellectual idea. In this stage Auguste Comte and other French Positivist believed that the pace of social changes can be calculated by calculation of generations duration. In Germany, rather than focusing on quantity, some thinkers and philosophers, such as Wilhelm Pinder and Wilhelm Dilthey, sought to explore the qualities that define generations.

In response to the previous two approaches Karl Mannheim formed his theory as the first systematic theory of generation in the stage of formation of sociology as an academic discipline. In contrary to Karl Marx who had believed that social change happened through “class” and “class consciousness”, Mannheim focused on “generation”, believing that generation in terms of social structure is similar to class. His generation definition has three aspects: Generation Status, Generation as Actuality and Generation Unit.

In the period of establishment of sociology as a fully-fledged academic discipline American structural-functionalist such as Talcott Parsons and Shmuel Eisenstadt

35 Abstract

proposed that social problems such as generational struggle happens following to change in the social order and structures. Eisenstadt believed that the link of youth with adult society have been weakened due to the sense of lack identity and insecurity resulting from industrialized society. Therefore, youth are determined to find their identities and express themselves in the adult society.

In the late sociology stage, the labels such as Baby Boomers, Generations X, Y and Z entered the generational studies. These labels are applied to Iranian society, even though they are criticized in Western societies, such as the United States, for their lack of empirical basis. On the other hand, Edmonds and Turner proposed the concept of "global generation" due to the fact that people experience some events at the global level. As Mannheim replaced the concept of generation with Marx's "class" structure, they also followed his work and proposed the terms "generation in itself" (passive) and "generation for itself" (active or strategic). "Strategic generation" is particularly important in building national consciousness in a period, for example, the founding fathers of America, who were an example of the strategic generation. They also consider the formation of trauma to be decisive in creating a generation.

Conclusion

Despite its complexities and ambiguities, the concept of generation remains a pivotal topic in social studies. Mannheim's theory, with its focus on the shared experiences of a generation, deepens our understanding of the concept and distinguishes it from the purely demographic definition. Without accounting for these shared experiences, the notion of generation risks being reduced to mere demographics. Moreover, the frequent misuse of generational terms and the prevalence of unfounded generalizations about global generations underscore the critical need for empirical research and cohort studies grounded in historical and social contexts.

Bibliography

- “Characteristics of the appropriate curriculum for Generation Z”. (June 5, 2024 a). ISNA News Agency: <https://isna.ir/xdRfCM>. [in Persian]
- “Elections and Generation Z; The effect of the Internet on the votes of young people”. (June 5, 2024 b). ISNA News Agency: <https://isna.ir/xdRhYs>. [in Persian]
- “Generations and Generational Conflict.” Encyclopedia of European Social History. Retrieved August 15, 2024 from Encyclopedia.com: <https://www.encyclopedia.com/international/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/generations-and-generational-conflict>.

- “Social pathology or sociology? A speech by Mostafa Mehraeen”. (February 28, 2017). Mehr News Agency: text and audio file, <https://mehrnews.com/xHkH>.
- Ashouri, J. (2014). “Islamic Lifestyle: A Solution for Dealing with Generational Gaps in Families”. *Islamic Social Research: Spring 2014*, No. 100, 81-102. [in Persian]
- Bengtson, V. L. (1970). “The generation gap: A review and typology of social-psychological perspectives”. *Youth & Society: 2*(1), 7-32.
- Bengtson, V. L., Furlong, M. J., & Laufer, R. S. (1983). “Time, aging, and the continuity of social structure: themes and issues in generational analysis”. *Journal of Social Issues: 39*(4), 45-71.
- Bertman, S. (1976). *The conflict of generations in ancient Greece and Rome*. John Benjamins Publishing.
- Braungart, R. G. (1974). “The sociology of generations and student politics: A comparison of the functionalist and generational unit models”. *Journal of Social Issues: 30*(2), 31-54.
- Braungart, R. G. (1974). “The sociology of generations and student politics: A comparison of the functionalist and generational unit models”. *Journal of Social Issues: 30*(2), 31-54.
- Bristow, J. (2015). *Baby boomers and generational conflict*. Springer.
- Bristow, J. (2016). *The sociology of generations: New directions and challenges*. Springer.
- Chitsaz Qomi, M.J. (2007). “Concepts of generation and generation gap”. *Youth and Generational Relations: Spring and Summer 2007*, No. 1, 8-112. [in Persian]
- Coupland, D. (1991). *Generation X: Tales for an accelerated culture*. Macmillan.
- Daly, M. (2018). “Generations, age and life course: Towards an integral social policy framework of analysis”. *the Academy of Social Science: 15*(3), 291-301.
- Delaney, T. (2012). *Classical Social Theory*. Translated by Sedighi, B. and Tolouei, V., Tehran: Ney publication, the 6th Edition. [in Persian]
- Edmunds, J., & Turner, B. S. (2002). *Generational consciousness, narrative, and politics*. Rowman & Littlefield.
- Edmunds, J., & Turner, B. S. (2005). “Global generations: social change in the twentieth century”. *The British journal of sociology: 56*(4), 559-577.
- Eisenstadt, S. N. (1963). “Archetypal patterns of youth” in *Youth: change and challenge: 24-42*.
- Goudsblom, J. & Heilbron, J. (2015). “Sociology, History of”. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: 989-995*, <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.03049-x>.
- Heilbron, J. (1995). *The Rise of Social Theory*. University of Minnesota Press.
- Jaeger, H. (1985). “Generations in history: Reflections on a controversial concept”. *History and Theory: 24*(3), 273-292.
- Kertzer, D. I. (1983). “Generation as a sociological problem”. *Annual review of sociology: 9*, 125-149.
- Kowsari, M. (2008). “Generations X, Y, and Z and Cultural Policy-Making in Iran”. *Cultural Strategy: No. 3*, 65-85. [in Persian]

37 Abstract

- Madadloo, G.H., Azad Del S., Nemati, Z. (2017). "Generational Gap and the Principles Governing Family Management from the Perspective of the Quran and Nahj al-Balagha". First National Conference on the Pathology and De-pathologization of the Generational Gap Phenomenon (Contexts, Challenges, and Solutions), <https://civilica.com/doc/739310>. [in Persian]
- Mannheim, K. (2022). "The Problems of Generations" in *Sociology of Knowledge: articles on*. Translated by Majidi, F., Tehran. Sales publication: the 2nd Edition. 427-492. [in Persian]
- McIntosh-Elkins, J., McRitchie, K. & Scoones, M. (2007). "From the silent generation to generation x, y and z: strategies for managing the generation mix". Proceedings of the 35th annual ACM SIGUCCS fall conference.
- Moedifar, S. (2004). "Generational Gap or Cultural Disruption: A Study on the Generational Gap in Iran". *Journal of Social Science Letter: Winter 2004*, No. 24, 55-80. [in Persian]
- Mohaddesi, H. (2023). "History of the Oppressors or History of the Oppressed?: A Reflection on the Day of Azerbaijan's Suppression". Telegram social media channel: NewHasanMohaddesi, <https://t.me/NewHasanMohaddesi/9908>. [in Persian]
- Moslemizadeh, M. (2006). "Introduction and Analysis of the Sohraab and Rostam Epic". *Nama-i Farhangistan: the 8th year*. No. 3, 113-130. [in Persian]
- Mustafa, C. and Adham, M.A. (2021). "Literature Review as a Research Methodology: An overview and guidelines". Online: https://www.researchgate.net/publication/357488246_Literature_Review_as_a_Research_Methodology_An_overview_and_guidelines.
- Nash, L. L. (1978). "Concepts of existence: Greek origins of generational thought". *Daedalus*, 1-21, <https://www.jstor.org/stable/20024577>.
- Panahi, M.H. (2004). "The Impact of Education on the Existing Generation Gap in Iran". *Quarterly Journal of Social Sciences: No. 27*, 1-41. [in Persian]
- Petersen, J. (2013). "Generațiile literare". In: Cluj-Napoca, Editura Limes.
- Pilcher, J. (1994). "Mannheim's sociology of generations: an undervalued legacy". *British Journal of sociology*: 481-495.
- Popescu, A. (2019). "The brief history of generation-defining the concept of generation. An analysis of literature review". *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*: 10(02), 15-30.
- Protzko, J., & Schooler, J. W. (2019). "Kids these days: Why the youth of today seem lacking". *Science Advances*: 5(10), eaav5916, <https://doi.org/10.1126/sciadv.aav5916>.
- Purhonen, S. (2016). "Generations on paper: Bourdieu and the critique of 'generationalism' ". *Social Science Information*: 55(1), 94-114, <https://doi.org/10.1177/0539018415608967>.
- Ritzer, G. (2011). *Contemporary Social Theory*. Translated by Solasi, M., Tehran: Elmi publication, the 17th edition. [in Persian]
- Steinmetz, G. (2007). The historical sociology of historical sociology. Germany and the United States in the twentieth century. *Sociologica*, 1(3), 1-28, <https://doi.org/10.2383/25961>.
- Strauss, W., & Howe, N. (1991). *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069*. Morrow: <https://books.google.com/books?id=oOztAAAAMAAJ>.

- Sutherland, D. E. (1974). "On the migration of sociological structures, 1933-1941: a forgotten episode in the history of American sociology and a case study in the sociology of sociology". *Current Sociology*: 22(1-3), 87-121, <https://doi.org/10.1177/001139217402200104>.
- Tajeddin, M.B. (2023). "Historiography and History-Making in Iran (Part 1)". Telegram social media channel: Vortrags, <https://t.me/Vortrags/90563>. [in Persian]
- Tajeddin, M.B. (2023). "Historiography and History-Making in Iran (Part 2)". Telegram social media channel: Vortrags, <https://t.me/Vortrags/90564>. [in Persian]
- Tavakol, M. & Ghazinezhad M. (2006). "Generation Gap from a Macro Sociological Approach: Reviewing and Criticizing the Historical Generation Approach and the Conflict Approach, Concentrating on the Theories of Manheim and Bourdieu". *Journal of Social Science Letter*: No. 27, 95-124. [in Persian]
- The National Academies of Sciences, Engineering and Medicine (2020). "Are Generational Categories Meaningful Distinctions for Workforce Management?" "National Academies Press: <https://doi.org/10.17226/25796>.
- Thorpe, C. & Inglis, D. (2019). "Do 'global generations' exist?: From Mannheim to Beck and beyond". *Youth and globalization*: 1(1), 40-64.
- Turner, A. (2015). "Generation Z: Technology and social interest". *The journal of individual Psychology*: 71(2), 103-113.
- White, J. (2013). "Thinking generations". *Br J Sociol*, 64(2), 216-247. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12015>.

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی

کیاوش حافظی*

چکیده

مفهوم «نسل» از مفاهیم بسیار مهم و جذاب در رشته‌ی جامعه‌شناسی است که جذابیت آن باعث شده افراد دیگری در حوزه‌های دیگر درباره‌ی نسل‌ها سخن بگویند. از آنجا که فهم بسیاری از موضوعات و نظریات در حوزه‌ی علوم اجتماعی مستلزم شناخت تاریخ آن‌ها است، این مقاله می‌کوشد که بر اساس تقسیم‌بندی تاریخ جامعه‌شناسی به مراحل پنج‌گانه «دوره‌ی پیشارشته‌ای جامعه‌شناسی»، «شکل‌گیری جامعه‌شناسی به عنوان یک ایده فکری»، «شکل‌گیری جامعه‌شناسی به عنوان یک رشته‌ی دانشگاهی»، «استقرار این رشته در دانشگاه‌ها» و «جامعه‌شناسی متاخر» که توسط «یوهان گودسبلوم» و «یوهان هیلبرون» ارائه شده است (Goudsblom & Heilbron, 2015) مفهوم نسل را مورد بررسی قرار دهد. بنابراین، مقاله از نوع مروری روایی است که پرداختن به ماهیت مفهوم نسل را دنبال می‌کند. نهایتاً این مقاله با تمایز قائل شدن بین مفهوم جامعه‌شناختی و جمعیت‌شناختی نسل نتیجه می‌گیرد که آنچه بسیاری از متون در خصوص نسل مطرح می‌کنند از مفهوم جامعه‌شناختی آن فاصله می‌گیرند.

کلیدواژه‌ها: نسل، کارل مانهایم، مطالعات نسلی، نسل X، نسل Y، نسل Z، نسل جهانی.

۱. مقدمه

«نسل» از موضوعات بسیار مهم در رشته‌ی جامعه‌شناسی است که آن‌طور که باید به آن توجه نشده است. نسل به عنوان یک واحد تحلیل اجتماعی ابتدا در مقالات و نوشته‌های نظریه‌پردازان علوم اجتماعی منعکس شد. مطالعات نظام‌مند جهانی در این حوزه در قرن

* کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد علوم و تحقیقات، kiavashhafezi@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۰، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۸

بیستم برمی‌گردد، در ایران نیز بعد از انقلاب ۱۳۵۷ توجه به موضوع نسل از سوی محققان افزایش پیدا کرد (پناهی، ۱۳۸۴: ۱۱). بیشتر مسائل این تحقیقات موضوعاتی مثل شکاف نسلی، تضاد نسلی، تفاوت نگرشی یا دیگر عناوینی بوده‌اند که به نوعی به تفاوت نسل‌های جوان با گذشتگان‌شان می‌پردازند (برای نمونه نک به معیذفر، ۱۳۸۳). مسیر این تحقیقات همچنان ادامه دارد اما با دسترسی پژوهشگران به پایگاه‌های داده و دیگر منابع خارجی، موضوع نسل‌ها آنقدر جذابیت پیدا کرده است که علاوه بر افزایش شمار مقالات در این باره، نویسندگان رشته‌های دیگری از جمله مدیریت، کارآفرینی، و ... با هدف توسعه‌ی کسب‌وکارها، به مقولاتی مانند نسل‌های «X»، «Y» و «Z» می‌پردازند.

چنین ادبیاتی از زبان فعالان عرصه‌ی عمومی مثل سیاست‌مداران و رسانه‌ها نیز به صورت فراوان شنیده می‌شود. عمومیت پیدا کردن یا ژورنالیستی شدن این اصطلاحات اما باعث شده است که تعمق لازم در خصوص نسل‌ها و اصطلاحات مرتبط با نسل انجام نشود. این در حالی است که فهم بسیاری از مفاهیم و نظریات در حوزه‌ی علوم اجتماعی مستلزم شناخت تاریخ آن‌ها است. نسل از جمله این موضوعات است که ادبیات آن در زمینه و بافت تاریخی، اجتماعی و سیاسی خاصی شکل گرفته است و بدون توجه به زمینه و بافت نظریات مرتبط، کاربرد این مفاهیم نه تنها ره به جایی نمی‌برد، بلکه منجر به بیراهه نیز خواهد شد. به این ترتیب مشاهده می‌کنیم که بسیاری از این مفاهیم نه تنها از سوی رسانه‌ها یا صاحب‌نظران رشته‌های دیگر - که بسیاری از آن‌ها از نظر حرفه‌ی خود ممتاز به حساب می‌آیند - بلکه حتی از سوی چهره‌هایی در جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی به خطا مورد استفاده قرار می‌گیرد (نک خبرگزاری ایسنا، خرداد ۱۴۰۳ (الف)؛ خبرگزاری ایسنا، خرداد ۱۴۰۳ (ب) تاریخ مشاهده‌ی هر دو شهریور ۱۴۰۳).

۲. طرح مسأله

بنابر آنچه در بالا مورد اشاره قرار گرفت برای انجام مطالعات نسلی، پیش از هرچیز باید درک روشنی از مفهوم نسل داشت. این مفهوم حدود یک قرن پیش توسط «کارل مانهایم» وارد ادبیات جامعه‌شناختی شد، اما پیش از آن نیز مورد استفاده قرار می‌گرفت. بنابه برخی منابع ریشه‌ی این اصطلاح به دوران باستان برمی‌گردد؛ در آن دوره مساله‌ی نسل مردان جوانی بودند که در خانواده با پدران و در اجتماع با بزرگسالان تنازع، کشمکش و تفاوت

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۴۱

داشتند. اما در جهان مدرن و با ظهور جامعه‌شناسی به نسل به عنوان یک مفهوم سیاسی دارای مفهوم تغییر اجتماعی نگریسته شد.

به‌رغم مطالعات صدساله در جهان، عمر مطالعات نسلی در ایران به بعد از انقلاب اسلامی می‌رسد. بسیاری از آثار نیز منعکس‌کننده‌ی دغدغه‌ی تفاوت، تضاد، شکاف یا هرگونه تفاوتی‌اند که بین دو نسل قدیم و جدید وجود دارد. معمولاً نیز در تصویر منعکس شده از نسل‌های جدید کنشگری نادیده گرفته و عبارت دقیق‌تر از این مفهوم سیاست‌زدایی صورت می‌گیرد. این مساله تا همین امروز ادامه دارد و نسل‌های قدیم و جدید با برچسب‌هایی مانند نسل‌های «X»، «Y» و «Z» نشان داده می‌شوند. در حالی که اگر به تاریخ و زمینه‌ی این اصطلاحات نگاهی بیندازیم متوجه می‌شویم این اصطلاحات برای جامعه‌ی ایران قابلیت کاربرد ندارند. چنانچه استفاده از این برچسب‌ها در خصوص جامعه‌ای مثل آمریکا نیز با این نقد روبه‌رو می‌شود چراکه این برچسب‌ها مبتنی بر مطالعات تجربی نیستند و مبنای علمی ندارند. اما جذابیت ژورنالیستی این اصطلاحات باعث شده آن‌ها به صورت بی‌رویه در ایران نیز مورد استفاده قرار بگیرند. از آن بدتر، این است که در مقالات خود این برچسب‌ها را با استناد به منابع غیرعلمی تعریف کرده‌اند و خود به منبع تحقیقات دیگر تبدیل می‌شوند (مثلاً نک کوثری، ۱۳۸۷). علاوه بر این، اجماعی در خصوص مفهوم نسل وجود ندارد، لذا در تعریف عملیاتی این مفهوم در تحقیقات نیز توافقی وجود ندارد و تحقیقات مشابه همدیگر عمل نمی‌کنند. چیت‌ساز قمی در مقاله‌ای در سال ۱۳۸۶ تعدادی از پژوهش‌های پیش از خود را مورد بررسی قرار داده و نشان می‌دهد که تعاریف عملیاتی نسل در هر اثری متفاوت است. به طوری که گاه در موضوع گسست نسلی پژوهشگران شاخصی عملیاتی ارائه نکرده‌اند و گاه «اختلاف شش درصدی در ارزش‌های دو گروه مورد بررسی شکاف عمیق نسلی و گاهی تفاوت نسلی نتیجه‌گیری می‌شود» (چیت‌ساز قمی ۱۳۸۶).

این مقاله به دنبال آن است که به چند سوال کلیدی که می‌تواند راهگشای مطالعات نسلی باشد پاسخ دهد. این سوالات عبارت‌اند از آن‌که: نسل در جامعه‌شناسی چه معنایی دارد؟ هر نسل را با چه شرایطی می‌توان شناسایی کرد؟ نسل‌ها چگونه تفاوت پیدا می‌کنند؟ نسل‌ها چگونه در تغییر جامعه نقش دارند؟

۳. چارچوب نظری

با شدت گرفتن رویدادهای دوران مدرن، اصطلاح نسل در کنار مفاهیمی مثل «طبقه»، «ملیت» و ... به صورت جدی مطرح شد (White, 2013: 216-218)، اما رد پای این اصطلاح را می‌توان تا دوران باستان نیز دنبال کرد. «لورا نش» (Laura L. Nash) معتقد است که واژه‌ی نسل ریشه در کلمه‌ی یونانی Genos دارد و در فعل genesthai به معنای «به وجود آمدن» منعکس شده است (Nash, 1978:1). امروزه نسل معانی متفاوتی دارد و هنوز هم بر سر تعیین معنا و حدود و ثغور مفهومی نسل اجماعی بین دانشمندان علوم اجتماعی شکل نگرفته است. بخشی از این مشکل به اینجا برمی‌گردد که این مفهوم از دوران باستان استفاده می‌شده است. در نگاه قدما نسل مفهوم جوانی و والد و فرزند داشت که عموماً منعکس‌کننده تقابل و راه متفاوت فرزندان از پدران بوده است.

آنچه در مورد مفهوم نسل در ذهنیت جهان سنتی مطرح شد فقط یک جنبه و معنا از مفهوم نسل است. اما معنای مفهوم نسل در جهان جدید دچار تغییراتی اساسی شده است و بحث‌های گوناگونی درباره‌ی آن در گرفته است که حتی مرور شتاب‌زده‌ی همه‌ی آنها نیز در این جا مقدور نیست. از این رو، در ادامه سعی شده است با تقسیم‌بندی «یوهان گودسبلوم» (Johan Goudsblom) و «یوهان هیلبرون» (Johan Heilbron) از تاریخ جامعه‌شناسی، مهم‌ترین رویکردها مورد بحث قرار گیرد. آنها در مقاله‌ای با عنوان «تاریخ جامعه‌شناسی»، پنج دوره برای این رشته در نظر می‌گیرند که عبارت‌اند از: ۱- دوره‌ی پیشاجامعه‌شناسی یا پیشارشته‌ای (از ۱۷۵۰ تا ۱۸۳۰)، ۲- مرحله‌ی شکل‌گیری جامعه‌شناسی به عنوان یک ایده فکری (از ۱۸۳۰ تا ۱۸۹۰)، ۳- شکل‌گیری جامعه‌شناسی به عنوان یک رشته‌ی دانشگاهی (از ۱۸۹۰ تا ۱۹۳۰) ۴- دوران استقرار جامعه‌شناسی در دانشگاه‌ها (از ۱۹۳۰ تا ۱۹۷۰) و ۵- جامعه‌شناسی متاخر (از ۱۹۷۰ به بعد) (Goudsblom & Heilbron, 2015).

دوره‌ی پیشاجامعه‌شناسی دوره‌ای است که مفهوم مدرن جامعه برای اولین بار در آن (در قرن هجدهم به بعد) مورد استفاده قرار می‌گیرد. پس از دوران قرون وسطا مفاهیمی مدرن مثل «دولت» و «قانون» مطرح شدند و نظریات سکولار در دولت‌شهرها شکل گرفتند. در این دوران یک نگاه اقتصادی مدرن نیز ظهور کرد که اقتصاد را دیگر به دولت‌ها منحصر نمی‌دانست. در چنین فضایی است که رویکردی سکولار نسبت به مفهوم «جامعه» در میانه قرن هجدهم سر بر می‌آورد که دیگر رنگ و بویی از الهیات و آموزه‌های کلیسا ندارد و

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۴۳

ساختارهای اجتماعی به عنوان یک امر انسانی در نظر گرفته می‌شوند. این مرحله به نوعی مقدمه و مرحله‌ی گذار از تلقی انسان و جامعه به شکل قرون وسطایی به سوی شکل‌گیری تفکر جامعه‌شناختی است که پس از ۱۸۳۰ رخ می‌دهد. مونتسکیو و سن‌سیمون از متفکران شاخص این مرحله به شمار می‌روند. (Goudsblom & Heilbron, 2015: 990; Heilbron, 1995: 4-6).

مرحله‌ی دوم در واقع تاریخ اولیه رشته‌ی جامعه‌شناسی است. «آگوست کنت» پدر جامعه‌شناسی برای اولین بار در اثر شش جلدی خود «دوره‌ی فلسفه‌ی اثباتی» به تشریح «فلسفه‌ی اثباتی» می‌پردازد و واژه‌ی «فیزیک اجتماعی» را برای علم اثباتی خود به کار می‌برد. او این اثر را در بین سال‌های ۱۸۳۰ تا ۱۸۴۲ منتشر کرد (دیلینی، ۱۳۹۱: ۴۰ و ۴۶). با این حال سال‌ها طول کشید تا جامعه‌شناسی به یک رشته‌ی دانشگاهی تبدیل شود. در این دوران تحقیقات اجتماعی به صورت تجربی به یک فعالیت منظم تبدیل شدند. از دیگر افراد شاخص این دوران می‌توان به جان استوارت میل و هربرت اسپنسر اشاره کرد (Goudsblom and Heilbron: 990-991).

در مرحله‌ی سوم تاریخ جامعه‌شناسی یعنی در بین سال‌های ۱۸۹۰ تا ۱۹۳۰، علاوه بر شکل‌گیری اولین کرسی‌های جامعه‌شناسی در فرانسه، آلمان، انگلستان و آمریکا، انجمن‌ها و مجلات این رشته نیز آغاز به کار کردند. امیل دورکیم در فرانسه، زیمل و وبر در آلمان از جمله شخصیت‌های برجسته‌ی این دوره هستند. (Goudsblom and Heilbron: 991-992).

در مرحله‌ی چهارم، رشته‌ی جامعه‌شناسی به عنوان یک رشته‌ی دانشگاهی رونق گرفت. اما مرکزیت این رشته دیگر در اروپا نماند. وقایع سیاسی مانند ظهور نازیسم در آلمان باعث گسست در تاریخ این رشته در کشورهای اروپایی شد. بسیاری دانشگاهیان همچون مردم عادی از این کشور به کشورهای دیگر مهاجرت کردند. مانهایم فقط یک نمونه از این افراد بود که به عنوان یک استاد یهودی دانشگاه چند ماه پس از روی کار آمدن هیتلر در آلمان در سال ۱۹۳۳، به انگلستان مهاجرت کرد (دیلینی، ۱۳۹۱: ۳۲۲). بسیاری نیز کشورشان را به مقصد آمریکا ترک کردند که در حال تبدیل شدن به قدرت اول سیاسی و اقتصادی جهان بود. دست‌کم از ۱۰۴ هزار آلمانی که به ایالات متحده مهاجرت کردند که هزار نفرشان در مشاغل دانشگاهی قرار داشتند. به جز مهاجرین بسیاری از دانشگاهیان بازنشسته شدند و یا مرگشان قبل از پایان جنگ رخ داد. پس از جنگ نیز از بین مهاجران تعداد کمی به کشورشان بازمی‌گشتند. آن‌هایی هم که به کشور خود بازمی‌گشتند آمریکا را برای مسائل

جامعه‌شناسی گشوده‌تر می‌دیدند. علاوه بر این‌ها جامعه‌شناسان جدید در اروپا به سبک تازه‌ای که سیاست‌گذارانه بود آموزش می‌دیدند. به این ترتیب مرکزیت جامعه‌شناسی به آمریکا منتقل شد (Sutherland, Goudsblom and Heilbron, 2015: 992-993; Bristow; 2015, 62; Steinmetz, 2007: 2-13; 1974: 92; ریتزر، ۱۳۹۰: ۶۳). با وجود آنکه مکتب شیکاگو اولین کانون جامعه‌شناسی آمریکا بود (ریتزر، ۱۳۹۰: ۶۱) و در دهه‌ی ۱۹۲۰ اوج گرفت، در دهه‌ی ۱۹۳۰ (پیش از جنگ جهانی دوم) رفته‌رفته اهمیت خود را از دست داد (همان: ۷۴). جامعه‌شناسان آلمانی که در آمریکا مستقر می‌شدند در روند انتقال نظری به آمریکا موفق نبودند و کارکردگرایان ساختاری که تالکوت پارسونز مهمترین نماینده‌ی آن‌ها شناخته می‌شود، توانستند دست‌کم بر بخشی از فضای جامعه‌شناسی در آمریکا تسلط پیدا کنند. این مرحله از جامعه‌شناسی تا زمان انتشار دایره‌المعارف بین‌المللی علوم اجتماعی در ۱۷ جلد (۱۹۶۸) ادامه پیدا کرد (Goudsblom and Heilbron, 2015: 992-993).

دوره‌ی پنجم جامعه‌شناسی، دوره‌ی متأخر است. البته گودسبلوم و هیلبرون دوره‌ی آخر را جامعه‌شناسی متاخر نمی‌نامند، بلکه آن را دوره‌ای توصیف می‌کنند که جریان‌های فرهنگ انتقادی که برآمده از جنبش‌های اعتراضی کارکردگرایی را به چالش کشیده و به حکومت نظری این جریان مکتب پایان می‌دهند. در این دوران پارادایم‌های جدیدی ظهور پیدا می‌کنند. با جهانی‌شدن جامعه‌شناسی نیز جهانی می‌شود و نام جامعه‌شناسان دیگری مثل میشل فوکو، پیر بوردیو، هابرماس، آنتونی گیدنز و ... به چشم می‌خورد (Goudsblom and Heilbron: 993-994).

۴. روش تحقیق

در بسیاری از آثار اگرچه «کارل مانهایم» آغازگر مبحث نسل‌ها معرفی می‌شود، اما از پیشینیان او که محرک یا الهام‌بخش نظریه نسلی او بوده‌اند سخنی به میان نمی‌آید. گاه نیز طرح نظریه‌ی نسلی محدود به تحولات جنگ جهانی دوم می‌شود؛ حال آن‌که جستار مانهایم با عنوان «مساله‌ی جامعه‌شناختی نسل‌ها» (The Sociological Problem of Generations) به عنوان اولین اثر نظام‌مند درباره‌ی نسل‌ها در سال ۱۹۲۸ نوشته شده است و درگذشت نویسنده در سال ۱۹۴۷ یعنی دو سال بعد از جنگ جهانی دوم، به این معنا است که باید به مفهوم نسل از عقب‌تر نگاه کرد. البته جستار مانهایم، که انتقاداتی متوجه رویکرد پیشینیانش می‌کند، خود به کمک پژوهشگران می‌آید.

ما با مسأله‌ی آشفتگی نظری در باره‌ی مفهوم نسل در ایران مواجه هستیم. این وضعیت، مطالعه‌ی تاریخچه‌ی شکل‌گیری نظریات اصلی درباره‌ی نسل‌ها را با تکیه بر منابع دست اول ضروری می‌سازد تا پژوهشگران جوانی که می‌خواهند در این باره پژوهش خود را آغاز کنند دید شفاف‌تری در این باره داشته باشند. بررسی تاریخ جامعه‌شناسی به ما نشان می‌دهد که اندیشه‌ورزی و نظریه‌پردازی درباره‌ی نسل چه تحولاتی داشته است. با چنین بررسی‌ای می‌توانیم مباحث نظری در باره‌ی این مفهوم را به دقت بیشتری ارزیابی کنیم و از آشفتگی نظری موجود فاصله بگیریم. برای این کار لازم است به مبدا طرح مفاهیم و نظریه‌های جامعه‌شناسی در خصوص نسل مراجعه کرده و آن‌ها را مقایسه و تفسیر کنیم. بنابراین، در مقاله‌ی پیش رو از روش «مرور ادبیات» (Literature Review) به عنوان یک روش استفاده شده است. اگرچه «مرور ادبیات» به عنوان بخشی آغازین یک تحقیق شناخته می‌شود که چارچوب نظری و گشایش روش‌مندانه ارائه می‌دهد، اما نوع دیگری از «مرور ادبیات» وجود دارد که به عنوان یک روش تحقیق عمل می‌کند و باید به عنوان یک روش نظام‌مند برای جمع‌آوری و ترکیب مطالعات قبلی شناخته شود (Mustafa, 2021: 3). مرور ادبیات معمولاً الگویی سازمان‌دهی شده در علوم اجتماعی دارد که شامل توصیف و ترکیب منابع اصلی است (Ibid). با این حال روش‌های مختلفی ذیل آن قرار می‌گیرند که عبارتند از: مرورهای «روایی»، «توصیفی»، «دامنه‌ای»، «تلفیقی»، «واقع‌گرایانه» و «انتقادی». هرکدام از این نوع روش‌ها اهداف و تکنیک‌های متفاوتی را دنبال می‌کنند (Ibid: 10). روشی که در این مقاله مورد استفاده قرار گرفته است، مرور ادبیات از نوع روایی (Narrative Reviews) است که به عنوان خلاصه‌ای از مطالعات منتشرشده در یک موضوع خاص عمل می‌کند و بر مفاهیم، فرضیات، روش‌های تحقیق یا یافته‌های پژوهش تمرکز دارد. این روش ادبیات موجود را جمع‌آوری و ترکیب می‌کند و در گردآوری و ترکیب حجم زیادی از ادبیات در یک زمینه خاص مفید واقع می‌شود (Ibid).

۵. مفهوم نسل در جهان سنتی و مدرن

«لورا نش» (Laura L. Nash) معتقد است که واژه‌ی نسل ریشه در کلمه‌ی یونانی Genos دارد و در فعل genesthai به معنای «به وجود آمدن» منعکس شده است (Nash, 1978:1). اما امروزه نسل معانی متفاوتی دارد و هنوز هم بر سر تعیین معنا و حدود و ثغور مفهومی نسل اجماعی بین دانشمندان علوم اجتماعی شکل نگرفته است. ظاهراً بخشی از این مشکل به

عمومیت استفاده از این اصطلاح برمی‌گردد که از دوران باستان تا کنون استفاده می‌شود. در نگاه قدما نسل مفهوم جوانی و والد و فرزنددی داشت که عموماً منعکس‌کننده تقابل و راه متفاوت فرزندان از پدران بوده است.

حکیمان عبری و مصری باستان معتقد بودند پیامدهای ناگواری در انتظار جوانانی است که راه بزرگان را ادامه نمی‌دهند. اولین سند مرتبط با اخلاق به موضوع نسل‌ها توجه داشته است (Bengtson, 1970: 11). «جان پروتزکو» (John Protzko) و «جاناتان اسکولر» (Jonathan W. Schooler) نیز گزارش می‌دهند که شکوه و گلایه از نسل جوان به خاطر انحطاط به ۶۲۴ سال قبل از میلاد برمی‌گردد. آن‌ها این موضوع را «بچه‌های حالا» نامیده‌اند (Protzko & Schooler, 2019: 1)؛ این مساله حتی همین حالا در فرهنگ عامیانه‌ی ما نیز وجود دارد. به عنوان مثال ما بارها از خانواده‌ها می‌شنویم که هنگام شکایت از فرزندان خود می‌گویند: «بچه هم بچه‌های قدیم» یا «ما که بچه بودیم جلوی بزرگ‌تر پای‌مان را دراز نمی‌کردیم». اما خوار و خفیف دانستن جوانان از سوی مردم می‌تواند ناشی از این موضوع باشد که جنبه‌ای از خود و هم نسلان خود را برتر از نسل جدید می‌دانند (Ibid).

تقابل جوانان با بزرگان، در آثار بسیار زیادی نیز منعکس شده است. «استیفن برتمن» (Stephen Bertman) در کتاب خود «تعارض نسلی در یونان و رم باستان» (The Conflict of Generations in Ancient Greece and Rome) به این مقوله پرداخته و به آثار مکتوب مشهوری از آن دوران مثل داستان‌ها، حماسه‌ها و نمایشنامه‌ها استناد کرده است (Bertman, 1976). در این آثار، جوامع باستان همواره به دنبال ترغیب و تشویق نسل‌های جدید به دنباله‌روی از راه و رسم زندگی پدران خود بوده‌اند. در این جهان سنتی، احترام به نسل قدیم احترام به والدین و نسل قدیم به معنی دنباله‌روی از مسیر نیاکان و یک وظیفه اجتماعی بود و طبیعتاً برای نسل جدید حق آزادی و انتخاب وجود نداشت که سبک زندگی متفاوتی را دنبال کند. جامعه نیز در وهله‌ی اول با موعظه و نصیحت، سپس محروم کردن نسل جدید از حقوق و مزایا در صورت تخلفی از این وظیفه‌ی اجتماعی تلاش می‌کرد جوانان را به مسیر اجتماعی خود هدایت کند.

البته دگران‌دیشان نیز منفعل نمانده بودند، طغیان پسران علیه پدران هم در نظام حقوقی و هم در برخی آثار بروز و ظهور پیدا می‌کند. اگر کار بین پدر و پسر چنان بالا می‌گرفت که به دعوی حقوقی بینجامد، پدر دست به دامان «آپوکرخیس» (apokruxis) به معنی رد فرزنددی توسط پدر می‌شد و پسر از دستاویز «گرافه پارانویاس» (paranoias graphe) به

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۴۷

معنای اتهام جنون پدر توسط پسر استفاده می‌کرد (Ibid: 35). «آریستوفان» (Aristophanes) نیز در نمایشنامه «ابرها» (Clouds) از زبان «فیدیپیدس» (Phidippides) می‌نویسد که

وقتی والدین به شیوه‌ای نابالغ رفتار می‌کنند، باید مانند کودکان تنبیه شوند؛ قوانینی که به والدین اجازه می‌دهد فرزندان را کتک بزنند، توسط نسل قدیمی‌تر وضع شده است. راه‌حل ساده است: "قانون را تغییر دهید تا پسران بتوانند پدران را کتک بزنند" (Ibid).

افلاطون و ارسطو هم کشمکش نسلی را در نظریه‌های سیاسی خود گنجانده‌اند. از نظر افلاطون، مبارزه نسلی عملاً مکانیسم اساسی در تغییر سیاسی، عامل همیشه بی‌اعتبارکننده در نظام‌های حکومتی، و عامل اصلی در تغییر شکل‌های سیاسی بود. اگر اشرافیت جای خود را به تیموکراسی (timocracy)، حکومت صاحبان مالکیت داد، به این دلیل بود که پسران اشراف از پدران خود بیگانه شده بودند (Ibid: 123). این نوع نگاه به نسل در ادیان هم منعکس شده و برای کاهش شکاف، تفاوت یا معضلات بین نسلی یا والدین و فرزندان دستوراتی ایمانی و اخلاقی وضع شده است (برای نمونه نک عاشوری، ۱۳۹۳؛ مددلو و همکاران، ۱۳۹۶).

«مورای آنتونی پاتر» (Murray Anthony Potter) نیز در سال ۱۸۹۹ برای رساله دکترای خود در دانشگاه هاروارد بیش از ۸۰ داستان گوناگون را که پدر و پسر و یا خویشاوندان نزدیک با هم به پیکار برخاسته‌اند، جمع‌آوری کرده و مورد بررسی قرار داده است (مسلمی‌زاده، ۱۳۸۵: ۱۱۳) که در بین آن‌ها پسرکشی یا پدرکشی بسیار برجسته بوده است.

۱.۵ مفهوم نسل در دوره پیشاجامعه‌شناسی یا پیشارشته‌ای (از ۱۷۵۰ تا ۱۸۳۰)

دوره‌ی مدرن که صنعتی‌سازی و دموکراتیزاسیون از ویژگی‌های اصلی آن به شمار می‌روند، تحولاتی اجتماعی در ساختار اجتماعی ایجاد کرد و نیاز به روایتی احساس می‌شد که نوآوری را به تصویر بکشد. جوانان پرچمداران دوره‌ی جدید شدند. قدرت نظام اربابی و همچنین کلیسا تضعیف شد. مرگ‌ومیرها کاهش پیدا کرد و سن همسران به همدیگر نزدیک و گروه‌های سنی درون خانواده‌ها ایجاد شدند. همچنین، ظهور تکنولوژی‌های جدید منجر به تفاوت مهارت‌های پیر و جوان شد (White, 2013: 218-219). اما ظهور جدی مفهوم نسل در متون، در مرحله‌ی بعدی، یعنی دوران شکل‌گیری جامعه‌شناسی به عنوان یک ایده‌ی فکری اتفاق افتاده است.

۲.۵ ضرباهنگ نسل‌ها در مرحله شکل‌گیری جامعه‌شناسی به عنوان یک ایده (از ۱۸۳۰ تا ۱۸۹۰)

بررسی نسل‌ها برای نخستین بار در تاریخ مدرن، در این مرحله آغاز می‌شود. کنت نخستین فردی بود که مطالعه درباره‌ی نسل را در سال‌های بین ۱۸۳۰ و ۱۸۴۰ آغاز کرد. او و «ماتره» (Francois Mentre) و «درومل» (Dromel Justin) دیگر پوزیتیویست‌های فرانسوی به دنبال آن بودند که با در نظر گرفتن میانگین طول عمر، سرعت پیشرفت را که محصول تغییر نسل می‌پنداشتند، مشخص کنند (The National Academies of Sciences Engineering and Medicine, 2020).

کنت میانگین طول نسل‌ها را ۳۰ سال (مانهایم، ۱۴۰۱: ۴۳۰) و درومل آن را ۱۵ سال می‌دانست (همان: ۴۳۲). کنت بر این باور بود که همان‌طور که افراد در طول زندگی خود بالغ می‌شوند و تغییر می‌کنند، جوامع نیز طی مراحل پیشرفت می‌کنند و این پیشرفت به واسطه جابه‌جایی نسل‌ها انجام می‌شود؛ در واقع هر نسل ایده‌ها و شیوه‌های جدید و نوآورانه را جایگزین ایده‌های نسل‌های قدیمی می‌کند.

احتمالاً این تلاش برای متمایز کردن نسل‌ها بر اساس عدد و رقم که نوعی تقلیل‌گرایی یک پدیده‌ی اجتماعی به عدد و رقم است، ریشه در نگاه قدما دارد. «پیر نورا»، (Pierre Nora) مورخ فرانسوی معتقد است اصطلاح نسل ریشه‌ی باستانی دارد و در منابعی مانند کتاب مقدس و هرودوت آمده است. نورا از کشیشان مصری نقل می‌کند که معتقد بودند یک قرن شامل سه نسل است که هر کدام تقریباً ۳۳ سال از هم فاصله دارند (Petersen, 2013: 91-92 quoted in Popescu, 2019:23). «هانس ییگر»، (Hans Jaeger) این رویکرد مبتنی بر ریتم زمانی پوزیتیویست‌ها را فرضیه ضرباهنگ (hypothesis Imprint) می‌داند (Jaeger, 1985: 275).

۳.۵ نسل با رویکرد رمانتیک آلمانی در دوران شکل‌گیری جامعه‌شناسی به عنوان یک رشته دانشگاهی (از ۱۸۹۰ تا ۱۹۳۰)

رویکرد پوزیتیویستی برای پرداختن به نسل‌ها کافی نبود. در دو قرن ۱۹ و ۲۰، جنبش‌های زیادی با محوریت جوانان در اروپا شکل گرفت که می‌توان به جنبش «ایتالیای جوان»، (Giovine Italia) «آلمان جوان»، (Junges Deutschland) «جنبش جوانان» (Jugendbewegung)

اشاره کرد. این جنبش‌ها از عوامل مهم تغییرات فرهنگی بودند (White, 2013: 219). به تعبیر «جنی بریستو» (Jennie Bristow)، «دوره بین دو جنگ جهانی قرن بیستم، مساله نسل‌ها را به عنوان یک واقعیت خونین و به شدت قطبی در اروپا برجسته کرد» (Bristow, 2016: 3) و در نهایت سنگ بنای جامعه‌شناسی نسل‌ها در این دوره توسط کارل مانهایم گذاشته می‌شود.

مانهایم که تحصیلات خود را در رشته‌ی فلسفه به پایان رسانده بود، در دهه‌ی ۱۹۲۰ به جامعه‌شناسی علاقه‌مند شده و رفته‌رفته مدرس این رشته شد (دیلینی، ۱۳۹۱: ۳۲۲) و در سال ۱۹۲۸ جستار «مساله‌ی جامعه‌شناختی نسل‌ها» را نوشت که نه تنها تا امروز اهمیت خود را حفظ کرده بلکه بسیاری از نویسندگان راه او را دنبال می‌کنند و به دنبال بسط دیدگاه نظری او هستند (Edmunds and Turner, 2005; Bristow, 2015: 32; Kretzer, 1983: 134).

پیش از مانهایم به جز پوزیتیویست‌های فرانسوی، افراد دیگری که همگی آلمانی بودند به موضوع نسل‌ها علاقه نشان داده بودند. اما آن‌ها برخلاف فرانسوی‌ها که دنبال محاسبه‌ی کمیت و سن نسل‌ها بودند، به کیفیت حاکم بر نسل می‌اندیشیدند. هانس ییگر جهت‌گیری مانهایم و به طور کلی آلمانی‌هایی که او از آن‌ها متأثر بود را «فرضیه نقش‌پذیری» (Imprint hypothesis) (Jaeger, 1985: 280) و جانانان وایت (Janathan White) آن را رویکرد فرهنگی می‌خواند (White, 2013: 221-222). از جمله‌ی این افراد «ویلهلم دیلتای» (Wilhelm Dilthey) بود که علاقه‌ی خود به مقوله‌ی نسل‌ها را در دهه‌ی ۱۸۶۰ در مقاله‌ای که برای یک سخنرانی نوشته بود، نشان داده است. ییگر می‌نویسد: «دیلتای در مطالعه‌ی خود دریافته بود که بسیاری از مهم‌ترین نمایندگان رمانتیسم آلمانی مثلاً «شلگل» (Friedrich Schlegel)، ۱۷۶۷، «شلایرماخر» (Friedrich Schleiermacher) ۱۷۶۸، «هولدترین» (Friedrich Hölderlin) ۱۷۷۰، «نوالیس» (Novalis) و «تیک» (Ludwig Tieck) ۱۷۷۳ در سال‌های نزدیک به هم به دنیا آمده‌اند» (Jaeger, 1985: 275).

از دیگر پیروان مکتب رمانتیک که به موضوع نسل‌ها علاقه نشان داده بود، «ویلهلم پیندر» (Wilhelm Pinder) مورخ آلمانی است، اما او نسل‌ها را فقط آن‌طور که در تاریخ هنر ظاهر می‌شوند بررسی کرده است. آن‌گونه که ییگر می‌نویسد:

برای پیندر نیز قابل توجه بود که «باخ» (Johann Sebastian Bach)، «هندل» (George Frideric Handel) و «اسکارلاتی» (Domenico Scarlatti) در یک سال (همه در سال ۱۶۸۵)، «رامو» (Jean-Philippe Rameau) در سال ۱۶۸۳، «برکلی» (George Berkeley) و «واتو» (Antoine Watteau) در سال ۱۶۸۴، «کوسماس دامیان

آسام» (Cosmas Damian Asam) در سال ۱۶۸۶ و «بالتاسار نویمان» (Balthasar Neumann) در سال ۱۶۸۷ به دنیا آمده بودند. او معتقد بود که می‌تواند این افراد را در "گروهی با تجربیات متافیزیکی آشکار" ترکیب کند (ibid: 281).

مانهایم تحلیل پوزیتیویستی را ناکافی می‌دانست و معتقد بود که فواصل زمانی برای تمایز نسل‌ها قطعیت ندارند: «هر نسل چیزی منحصر به فرد به وجود می‌آورد که نمی‌توان آن را صرفاً از واقعیت‌های طبیعی و آماری مربوط به سن زیستی و جوانی استنتاج کرد» (مانهایم، ۱۴۰۱: ۴۶). به رغم چنین انتقاداتی هنوز پیوند با رویکرد پوزیتیویستی گسسته نشده است؛ جاناتان وایت در مقاله‌ی خود مثال‌هایی می‌آورد که تعریف برخی نویسندگان از نسل موسوم به «بیبی‌بومر» (Baby boomers) بر اساس سال تولدشان و اعداد و رقم‌هاست و این در حالی است که گروه دیگر همین نسل را بر اساس تحولات فرهنگی و تجارب تاریخی‌شان تعریف می‌کنند (White, 2013: 221-221).

مانهایم از سوی دیگر، این انتقاد را متوجه نویسندگان آلمانی کرد که راه مواجهه علمی با موضوع نسل را می‌بندند (مانهایم، ۱۴۰۱: ۴۶). نگاه مانهایم اما به نسل در پیوند با مفهوم تغییر اجتماعی و سیاسی است (Daly, 2020: 2; Laufer and Bengston, 1974: 182). کار او در پرداختن به مقوله نسل‌ها زیرمجموعه‌ی جامعه‌شناسی معرفت قرار می‌گیرد. او در جامعه‌شناسی معرفت بر نقش آگاهی در فرآیند پویای واقعیت می‌پردازد (Bristow, 2015: 45) و در جامعه‌شناسی نسل می‌خواهد بررسی کند که جامعه چگونه با هدف شکل دادن به آینده خود از گذشته‌اش معنا می‌گیرد (Bristow, 2016: 7).

مانهایم ضمن آن‌که در تحلیل خود از مفهوم نسل چندین مرتبه به جنبش‌های جوانان در قرن نوزدهم می‌پردازد، در همان ابتدای اثر خود، درک ساختارهای جنبش‌های اجتماعی و فکری را مستلزم بررسی نسل‌ها می‌داند (مانهایم، ۱۴۰۱: ۴۴۳) تحت تاثیر اندیشه‌ی مارکس نیز قرار داشت (Thorpe and Inglis, 2019: 14)، اما اگر مارکس طبقه را به عنوان واحدی برای صورت‌بندی نظریه‌ی خود استفاده می‌کرد و آگاهی طبقاتی را محرک تغییرات می‌دانست، مانهایم نسل را به عنوان واحد تحلیل و آگاهی نسلی را دخیل در تغییر اجتماعی می‌داند. او معتقد بود که نسل اگرچه از نظر جوهر و محتوا با طبقه تفاوت دارد، اما از نظر ساختار اجتماعی کاملاً مشابه طبقه است (مانهایم، ۱۴۰۱: ۴۴۷).

به گمان او

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۵۱

تعلق داشتن به طبقه‌ای واحد و تعلق داشتن به نسل یا گروه سنی واحد این وجه مشترک را دارند که هر دو به افراد سهیم در آن‌ها جایگاه‌های مشترک در فرآیند اجتماعی و تاریخی می‌بخشند و از این راه آن‌ها را به گستره‌ی خاصی از تجربه‌ی بالقوه محدود می‌کنند و به شیوه‌ی اندیشه و تجربه‌ای از نوعی مشخص و به گونه‌ی خاصی از عمل تاریخی متناسب علاقه‌مند می‌سازد (همان: ۴۵۰).

مانه‌ایم در ادامه پدیده‌ی اجتماعی نسل را تعریف کرده و می‌نویسد: «پدیده‌ی اجتماعی نسل چیزی بیش‌تر از نوع خاصی از هویت جایگاه که در برگیرنده‌ی "گروه‌های سنی" مرتبط که در فرآیند تاریخی - اجتماعی جای دارند، نیست» (همان: ۴۵۱). او برای نسل سه بعد قائل است:

۱. **جایگاه نسلی:** این بعد نسل به عنوان واقعیتی بالقوه، بعد بیولوژیکی، یا همان جبر تاریخی و جغرافیایی است که فرد در مقطع تاریخی و منطقه جغرافیایی خاصی به دنیا می‌آید. باید تاکید کرد این دو لازم و ملزوم یکدیگرند. مانه‌ایم حتی این مثال را ذکر می‌کند که بین جوانان چین و آلمان که در سال ۱۸۰۰ یعنی در یک عصر می‌زیستند اما به خاطر آن‌که در جغرافیای متفاوتی می‌زیستند، اشتراک جایگاه وجود نداشته است (مانه‌ایم، ۱۴۰۱: ۴۵۹، ۴۶۷ و ۴۷۲).

۲. **نسل به عنوان واقعیت اجتماعی:** بالفعل شده‌ی جایگاه نسلی است. جایگاه نسلی یک واقعیت بالقوه بود. اما با برقراری پیوند بین اعضا بر اساس قرار گرفتن در معرض سرنوشت مشترک این واقعیت بالقوه، بالفعل می‌شود (همان: ۴۶۸ و ۴۷۲). برخی نویسندگان معتقدند مفهوم «نسل به عنوان واقعیت اجتماعی» در واقع همان «کوهورت» (cohort) است (Pilcher, 1994: 483). اما مانه‌ایم خود می‌نویسد که نسل به عنوان واقعیت بالفعل زمانی تشکیل می‌شود که افراد هم‌عصر دارای جایگاه مشابه در سرنوشت مشترک باشند (مانه‌ایم، ۱۴۰۱: ۴۷۲) و رویدادها و داده‌های یکسانی را تجربه کنند (همان: ۴۶۰). در واقع هم‌عصر بودن مترادف با هم‌نسل بودن نیست. برای درک بهتر این موضوع باید یک مثال عینی از نسل خود به کار ببندیم. فرضاً شخصی در دهه‌ی ۶۰ خورشیدی در تهران به دنیا می‌آید. در این مقطع زمانی و جغرافیایی چهره‌ی هنری مهمی به نام محمدرضا شجریان، استاد آواز زندگی و فعالیت می‌کند. فرد متولد دهه‌ی شصت، از نظر زمانی با محمدرضا شجریان هم‌عصر

به حساب می‌آید اما هم‌نسل او نیست، بلکه هم‌نسل‌های او افرادی هستند که مجموعه وقایعی را به صورت مشترک با او تجربه می‌کنند.

۳. **واحدهای نسلی:** افراد چه در فرآیند تغییر اجتماعی چه فعال و چه منفعل باشند باز هم عضوی از یک نسل به شمار می‌روند (مانهایم، ۱۴۰۱: ۴۶۸ و ۴۷۲). اما این فعال بودن یا نبودن در تعریف واحدهای نسلی قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر، واحدهای نسلی ذیل مفهوم نسل به مثابه واقعیت بالفعل است. در هر نسل ممکن است تعدادی از واحدهای نسلی وجود داشته باشد که به خاطر اختلاف ارزشی و نگرشی کاملاً در تضاد با یکدیگر قرار داشته باشند. ویژگی واحد نسلی این است که در آن پیوندهای اعضا در آن نسبتاً محکم‌تر است (همان: ۴۶۹). واحدهای نسلی نقش مهمی در شکل‌گیری هویت اجتماعی افراد و جوامع دارند و می‌توانند بر رویدادهای اجتماعی و سیاسی تأثیرگذار باشند (همان: ۴۷۰-۴۶۹). این واحدهای نسلی نیروهای کمال‌بخش خود را دارند (همان: ۴۸۵). مفهوم «انتلشی» (entelechy) یا «نیروهای کمال‌بخش^۲» اصطلاحی است که مانهایم آن را از پیندر وام گرفته است. این مفهوم به معنی انگیزه‌ای جدید برای تغییر نگرش‌های اساسی است (همان: ۴۷۶-۴۷۷)؛ یا آن‌طور که بیگر می‌نویسد: «نیروهای کمال‌بخش گرایش‌هایی‌اند که در یک دوره‌ی زمانی طولانی مؤثر واقع می‌شوند تا فضای فکری یک دوره را تغییر دهند» (Jaeger, 1985: 284). بیگر این را نیز متذکر شده است که مانهایم همچون پیندر درباره‌ی مفهوم نیروهای کمال‌بخش اندک و کلی‌گویانه سخن گفته و شناختی بر اساس شواهد به دست نمی‌دهد (Ibid). به این ترتیب مشاهده می‌کنیم با وجود آن‌که کار مانهایم درباره‌ی نسل تجربی نیست، اما او تلاش می‌کند این مفهوم را محدودتر کند و همین موضوع باعث می‌شود که چارچوب مناسب‌تری برای کارهای پژوهشی تجربی باشد.

با صورت‌بندی بالا، مانهایم به این پرسش پاسخ می‌دهد که نسل‌هایی که خود محصول شرایط اجتماعی و تاریخی‌اند بر «زایتگایست» (Zeitgeist) یا روح زمانه‌ی خود اثر می‌گذارند. اما سؤال دیگر او چگونگی انتقال انباشت فرهنگی به نسل‌های بعدی است (Bristow, 2016: 12; Bristow, 2015: 31). او در پاسخ به این سؤال مکانیزم حافظه‌ی اجتماعی را مطرح می‌کند که وظیفه‌ی انتقال انباشت الگوها و میراث انباشته شده‌ی فرهنگی را به نسل جدید بر عهده دارد. از جنبه‌ی حافظه‌ی اجتماعی و میراث گذشتگان، فراموشی

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۵۳

اجتماعی یا «از صفر شروع کردن» نیز به اندازه‌ی «به یاد آوردن» اهمیت دارد؛ به این معنا که نسل پیر که در چارچوبی از تجارب گذشته‌اش زندگی می‌کند، جای خود را به نسل جدید سبک‌باری می‌دهد که می‌تواند خود را با شرایط جدید وفق دهد و چیزهایی که دیگر مفید نیستند، از خاطرها فراموش شوند (مانهایم: ۴۵۴-۴۵۵).

۴.۵ نسل‌ها از منظر کارکردگرایی ساختاری در دوران استقرار جامعه‌شناسی در دانشگاه‌ها (از ۱۹۳۰ تا ۱۹۷۰)

مهمترین آثار در حوزه‌ی نسل‌ها در دوران «استقرار جامعه‌شناسی در دانشگاه‌ها» نیز با رویکرد کارکردگرایی در کتاب «جوانی: تغییر و چالش» (Youth: Change and Challenge) منتشر شده است. جستارهای «تالکوت پارسونز» (Talcott Parsons) و «اشموتل آیزنشتات» (Shmuel Eisenstadt) در کنار آثار دیگر این کتاب، دومین نظریه‌ی نسلی در جامعه‌شناسی به شمار می‌رود (Bengtson and et.al., 1983: 48). همان‌طور که گفته شد، موضوع اصلی در مفهوم نسل اساساً درباره تغییر جامعه در جهان مدرن و صنعتی‌شده است. در نگاه کارکردگرایان نیز این موضوع به چشم می‌خورد. اما تفاوت دو رویکرد مانهایمی و کارکردگرایانه در آن است که نگاه مانهایمی مکانیزم تغییر اجتماعی را از منظر شکل‌گیری آگاهی نسلی در بین انسان‌ها و واحدهای نسلی می‌بیند، اما کارکردگرایان آمریکایی معتقدند در پی تغییر در نظم و ساختارها اجتماعی است که مسائلی اجتماعی مانند تعارض نسلی رخ می‌دهد (Bristow, 2016: 6; Bristow, 2015: 66; Bengtson and et.al., 1983: 49-50).^۳

آیزنشتات معتقد بود که برخلاف جوامعی که در وضعیت ابتدایی یا سنتی بودند، جوانان دیگر بخشی از سازمان یا گروه سنی بزرگتر نیستند و این موضوع باعث می‌شود که پیوند مستحکمی که بین رشد شخصیت و بلوغ روانی با دنیای بزرگسالان وجود داشت، سست شده و استرس‌های جدید، افزایش ناامنی و فقدان هویت در جوانان شکل بگیرد که آن‌ها در پی پاسخ دادن به آن با جست‌وجوی هویت، پیدا کردن جایگاه خود در جامعه، نشان دادن استقلال، ابراز وجود و مشارکت در جهان بزرگسالان و ارزش‌های آنان باشند. این موضوع از یک سو می‌تواند حرکت به سمت ایدئولوژی‌های سازمان‌یافته و محدودتر باشد و از سوی دیگر منجر به تلفاتی مثل افزایش بزهکاری شود (Eisenstadt, 1963: 24-42). به این ترتیب خیزش سازمان‌های جوانان با تضعیف اهمیت سن به‌طور کلی و جوانی به‌طور

خاص به عنوان معیارهای قطعی برای تخصیص نقش در جامعه مرتبط است (Braungart, 1974: 37).

آیزنشتات در اثر خود این جنبش‌ها و سازمان‌ها را در پنج گروه دسته‌بندی می‌کند. جنبش‌هایی که: ۱- با تاکید بر آموزش فرد برای پذیرش نقش آینده ایجاد شده‌اند. ۲- به دنبال پیوند مستمر بین جوانان و جامعه‌اند. ۳- به دنبال ایجاد جامعه‌ی جایگزین در برابر جامعه‌ی بزرگسالان‌اند. ۴- با تلاش سازمان‌یافته دنبال تغییر جامعه‌اند و ۵- خود را به عنوان طرد نهایی جامعه مجسم می‌کنند (Eisenstadt, 1963: 24-42). در واقع در نتیجه‌ی یک تغییر ساختار، یک بیگانگی ساختاری رخ می‌دهد و جنبش‌های جوانان منعکس‌کننده‌ی این بیگانگی ساختار و نمادی از جست‌وجوی نظم در جهان اجتماعی است (Braungart, 1974: 37).

هرچند کارکردگرایان برای مدت کوتاهی نظریه‌ی خود را در باره‌ی نسل ارائه کردند، اما این نظریه در مقایسه با نظریه‌ی مانهایم چندان موفق نبود؛ چرا که آنان مساله‌ی نظم اجتماعی را داشتند و نمی‌توانستند تحولات جامعه را توضیح دهند. پس از طرح نظریه‌ی آن‌ها بسیاری افراد سراغ بررسی شکاف، تفاوت و تضاد نسلی رفتند؛ موضوعاتی که مسائل بسیاری از تحقیقات در ایران است. اما باید پرسید فایده‌ی این تحقیقات چیست؟ البته برخی از آن‌ها هدف سیاست‌گذاری فرهنگی را ذکر کرده‌اند. به نظر می‌رسد که این آثار به قول مصطفی مهرآیین بیشتر با هدف آسیب‌شناسی اجتماعی انجام شده‌اند (نک به خبرگزاری مهر، ۱۳۹۵) تا جامعه‌شناسی کردن درباره‌ی نسل‌ها و شنیدن صدا و دیدن درست نسل‌ها. آیا جز این است که این تحقیقات در واقع می‌پرسند چرا انسان‌هایی که بعد از ما متولد می‌شوند مثل ما نیستند؟ در حالی که سوال نباید چرایی تفاوت نسل، بلکه باید چگونگی این تفاوت باشد. فهم تفاوت نسل‌ها زمانی اهمیت دارد که بنیان فکر محقق این باشد که هر نسل از انسان‌ها گونه‌ی متفاوت و منحصربه‌فردی است. در غیر این صورت، تکثیر همان ذهنیت قدماست که دغدغه‌شان پیروی نکردن نسل جوان از نیاکان‌شان بود و برای هدایت آن‌ها به موعظه یا نهایتاً به زور متوسل می‌شدند. در حالی که تاریخ مدرن همانند رودخانه‌ی هراکلیتوس می‌ماند که حتی اگر شبیه به دوره‌ی دیگری باشد، باز هم نمی‌توان دوبار وارد آن شد؛ همچنان که پزشکی امروز با طب قدیم فرق و شیوه‌ی قدرت و سیاست‌ورزی روزگار کهن و امروز از هم متفاوت‌اند. اگر هم در مورد تحقیق نسلی توافق وجود داشته باشد - مقالات و استدلال‌های زیادی برای پرهیز نسل‌گرایی وجود دارد که در

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۵۵

جای دیگر می‌توان به آن پرداخت - هر نسلی منحصر به فرد و تکرار نشدنی است. اساساً اگر این قابلیت و به تعبیری تفاوت نسلی در طول تاریخ وجود نمی‌داشت ما نه در عصر مدرن بلکه همچنان در دوران سنت به سر می‌بردیم.

۵.۵ آثار جهانی درباره نسل و نسل جهانی در آثار جامعه‌شناسی متاخر (از ۱۹۷۰ به بعد)

در دوران جامعه‌شناسی متاخر اثر مهمی توسط «ویلیام استراوس» (William Strauss) و «نیل هاو» (Neil Howe) با عنوان «نسل‌ها: تاریخ آینده آمریکا از ۱۵۸۴ تا ۲۰۶۹» (Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069) منتشر شد (Strauss & Howe, 1991). نویسندگان در اثر خود تاریخ آمریکا را بررسی می‌کنند و معتقدند که چهار الگوی شخصیت نسلی یکی پس از دیگری هر ۲۰ سال یا بیش‌تر ظاهر می‌شوند و چرخه‌ی ۸۰ سال یک‌بار تکرار می‌شود. هرچند که برخی مانند آکادمی ملی علوم، مهندسی و پزشکی آمریکا رویکرد این کتاب را به دور از جهت‌گیری علمی می‌دانند (The National Academies of Sciences, Engineering and Medicine: 42)، اما از آنجایی که پس از انتشار آن، استفاده از برچسب‌های نسلی ابتدا در آمریکا و سپس در نقاط دیگر جهان رواج پیدا کرد (Ibid) در ادامه برخی برچسب‌های نسلی را بررسی می‌کنیم.

«نسل بومر» به افرادی اشاره دارد که بعد از جنگ جهانی دوم در آمریکا به دنیا آمدند که علت نام‌گذاری آن به انفجار جمعیت در ایالات متحده پس از پایان جنگ برمی‌گردد که خود ویژگی‌هایی اجتماعی برای متولدین به همراه خواهد داشت. در جدول زیر به برخی از این ویژگی‌ها اشاره شده است. نام‌گذاری نسل «X» که نسل بعد از بومرها هستند، بر اساس زمانی با عنوان «نسل X: داستان‌هایی برای یک فرهنگ شتابزده» (Generation X: Tales for an Accelerated Culture) از «داگلاس کوپلند»، (Douglas Coupland) نویسنده‌ی کانادایی انجام شد (Coupland, 1991) که به نوعی نشان‌دهنده بی‌تفاوتی فرهنگی و سیاسی این نسل نسبت به نسل قبل آن یعنی بیبی‌بومرها بود. پس از آن نیز دنباله‌ی حروف انگلیسی یعنی «Y» و «Z» مورد استفاده قرار گرفتند. به تعبیر طنز بریستو، با این انتخاب عاری از خلاقیت گویا قرار است تاریخ به پایان برسد (Bristow, 2016: 11)! «تروپ» (CM Thorpe) و «اینگلیس» (D Inglis) نه تنها به کار بردن این برچسب‌ها را غیردقیق و گمراه‌کننده می‌دانند که هیچ‌گونه کارایی برای دانشمندان علوم اجتماعی ندارند، بلکه معتقدند این برچسب‌ها،

سیاسی و ژورنالیستی با هدف «فراهم کردن مهمات برای برای سیاسیون، فعالان و ... است تا آن‌ها مشکلات جامعه را بر گردن همدیگر بیندازند» (Thorpe and Inglis, 2019: 4).

با این حال، در ایران نیز به غلط^۴ برای متولدین دهه‌هایی از تاریخ خورشیدی از اصطلاحاتی مثل نسل‌های «X»، «Y» و «Z» استفاده می‌شود. آکادمی ملی علوم آمریکا نیز چنین نقدی را به استفاده‌های از چنین عناوینی برای گروه‌هایی که در خارج از آمریکا زندگی می‌کنند وارد می‌داند، چرا که تعریف نسل عبارت است از مجموعه افرادی که در یک دوره‌ی زمانی و مکانی مشخص تجربیات مشترکی را سپری می‌کنند (The National Academies of Sciences Engineering and Medicine: 44; Bristow, 2016:12). در اینجا از افرادی که چنین اصطلاحاتی را برای متولدین دهه‌های مختلف ایران استفاده می‌کنند باید پرسید با چه معیاری تجربه‌ی زیسته‌ی ایرانی‌ها و آمریکایی‌ها را مشترک می‌دانند؟

در جدول زیر مشخصات نسل‌های بیبی‌بومر، «X»، «Y» و «Z» در آمریکا بر اساس دو مقاله از «جینی مک اینتاش ال‌کینز» (Jeni McIntosh-Elkins) و همکارانش، و همچنین «آنتونی ترنر» (Anthony Turner) ذکر شده است (Jeni McIntosh-Elkins and et. al., 2007; Turner A., 2025). البته باید تاکید کرد در مورد اولین و آخرین سال تولد این نسل‌ها نمی‌توان سال دقیقی را تعیین کرد؛ همچنان که پژوهشگران ممکن است در مقالات مختلف سال‌های متفاوتی را به عنوان مرزبندی این نسل‌ها مشاهده کنند. با این حال فهرست ویژگی‌های نسلی متولدین دهه‌های خاص در آمریکا می‌تواند ایده‌ی مشترک بودن تجربه‌ی زیسته‌ی جوانان ایرانی و آمریکایی را به‌نحو جدی‌تری به چالش بکشد.

جدول ۱. این جدول توسط نگارنده از بررسی و مطالعه‌ی داده‌های دو مقاله‌ی جنی مک ایتناش الکینز و همکارانش و همچنین آنتونی ترنر استخراج شده است و آنان خود چنین جدولی را تنظیم نکرده‌اند.

نسل Z	نسل Y یا هزاره	نسل ایکس	نسل بیبی‌بومر
متولدین تا ۲۰۱۰	متولدین ۱۹۷۸ تا ۱۹۸۶	متولدین ۱۹۶۳ تا ۱۹۷۷	متولدین ۱۹۴۸ تا ۱۹۶۴
<p>این نسل عناوین دیگری مثل بومیان عصر دیجیتال دارد.</p> <p>هرگز زندگی قبل از اینترنت را تجربه نکرده‌اند. هیچ نسل دیگری در دوره‌ای زندگی نکرده است که فناوری در سنین پایین به این راحتی در دسترس باشد.</p> <p>حوادثی مثل ۱۱ سپتامبر و جنگ آمریکا در عراق و افغانستان در دوره‌ی این نسل رخ داده است و باعث شده آن‌ها جهان را «ناامن» ببینند.</p> <p>به جز خوابیدن، بیشترین زمان روزانه خود را صرف رسانه‌ها می‌کنند. حتی در خانواده‌های فقیر آمریکا نیز دسترسی به تلفن همراه بالا گزارش شده است. این موارد باعث مولفه دسترسی داشتن به همه چیز می‌شود.</p> <p>از نظر عاطفی به اینترنت وابسته‌اند طوری که مجازات استفاده نکردن از اینترنت بدتر از نداشتن پول توی جیبی است.</p> <p>آن‌ها در اتاق خواب هایشان تلویزیون و کنسول‌های بازی دارند.</p>	<p>آن‌ها هم مانند نسل X فرزندان بیبی‌بومرها هستند. نسل Y تقریباً به طور مداوم در اطراف فناوری است. در دوران آن‌ها ۹۸ درصد خانه‌های آمریکایی تلویزیون تماشا می‌کردند. در زمان آن‌ها اولین سیستم تلفن همراه سلولی معرفی شد.</p> <p>نسل Y خودباور، خوداتکا (به دلیل طلاق)، مستقل و هدف‌گرا توصیف شده است.</p> <p>شاید این نسل اهمیت بیشتری برای سرگرمی قائل باشد و بیش‌تر آرام باشد و بتواند عدم قطعیت را به راحتی بپذیرد.</p> <p>در رسانه‌ها اغلب به عنوان کودکان تنبل و خودمحور که همواره در معرض خطر مواد مخدر، رابطه جنسی و خشونت هستند، به تصویر کشیده می‌شوند.</p> <p>آن‌ها خاص، محافظت شده، با اعتماد به نفس، تیم‌گرا، موفق، تحت فشار و متعارف هستند.</p> <p>می‌خواهند نقش‌های معناداری در کارهای معناداری ایفا کنند که به دیگران کمک کند.</p> <p>یک اخلاق جدید از جوانی با همکاری تیمی و هدف مدنی را ایجاد می‌کنند. می‌خواهند به تعادل کار/زندگی</p>	<p>اصطلاح «نسل ایکس» در صنعت تبلیغات به عنوان نامی برای نسل پس از بیبی‌بومر آغاز شد. آن‌ها در یک انقلاب اطلاعات و فناوری رشد کردند که بر سرگرمی، ارتباطات، آموزش و زندگی خانگی تأثیر گذاشت.</p> <p>به متعلقین این نسل بچه‌های «کلیددار» گفته می‌شود چرا که یا به خاطر جدایی والدین یا کار کردن هر دو آن‌ها، این کودکان تنها در خانه می‌ماندند. این به آن‌ها احساس استقلال داده است.</p> <p>خانواده‌ی غیرسستی در دوره‌ی آن‌ها شکل گرفت؛ نرخ افزایش طلاق در دوران آن‌ها بالا بود و اغلب این فرزندان بین دو یا چند خانه جابجا می‌شدند.</p> <p>تجربیات زندگی آن‌ها مجموعه‌ای متفاوت از ارزش‌ها را نسبت به والدین‌شان ایجاد کرد.</p> <p>زندگی آن‌ها پر از عدم قطعیت، شکاکیت و بدبینی است.</p> <p>به ارزش‌های سنتی والدین بیبی‌بومر خود بی‌اعتماد باشند.</p>	<p>روحیه مبارزه دارند، ریسک‌پذیر و در تعقیب خود تهاجمی هستند. بیبی‌بومرها به کار خود ارزش زیادی می‌دهند و به نوعی غرق در کار هستند.</p> <p>در جوانی، بدون پول یا قدرت، ابزار این گروه برای ایجاد تغییر، اعتصابات و جنبش‌هایی بود که از عللی مانند حقوق مدنی و محیط زیست حمایت می‌کرد.</p> <p>تصورات غلط: تصور رایجی وجود دارد که بیبی‌بومرها تنها به خودشان اهمیت می‌دهند، اما این تصور لزوماً درست نیست. بسیاری از آن‌ها در فعالیت‌های اجتماعی و خیریه مشارکت دارند.</p> <p>نسل بیبی‌بومر اولین نسلی بود که با تلویزیون رشد کردند.</p> <p>تاریخ در اتاق نشیمن آن‌ها اتفاق می‌افتاد نه در سرمقاله‌های روزنامه‌ها.</p> <p>دوران آن‌ها دوران پیشرفت پزشکی و آزمایش‌های پزشکی بود.</p>

نسل Z	نسل Y یا هزاره	نسل ایکس	نسل بیبی بومر
<p>در مطالعه‌ای نزدیک به ۶۰ درصد از شرکت‌کنندگان نسل «Z» گفته بودند که زندگی اجتماعی‌شان به صورت آنلاین آغاز شده است و نیمی ۵۰ صحبت کردن با مردم به صورت آنلاین را راحت‌تر از زندگی واقعی دانستند. ۷۰ درصد هم چت کردن را راحت‌تر از زندگی واقعی است. سطح استرس در خانه در طول رکود ملی که می‌توان آن را به بحران مالی سال ۲۰۰۸ نسبت داد، زمانی که وام‌های رهنی فرعی منجر به بحران اقتصادی جهانی و نرخ بیکاری بسیار بالا شد، به شدت افزایش یافت.</p> <p>شکاف درآمدی همچنان در حال گسترش است و جوانان نسل «Z» با والدین تحصیل کرده نه تنها با چالش‌های بازپرداخت وام خود روبرو هستند، بلکه شاهد فشارهای مالی والدین خود به دلیل بحران مالی نیز هستند.</p> <p>مشکلات مالی در خانه‌های بسیاری از جوانان نسل «Z» ممکن است آن‌ها را نسبت به اهمیت پول بسیار آگاه کرده باشد.</p> <p>این رویدادها منجر به نسلی شده است که بالقوه ارزش مسئولیت مالی، تحمل دیگران، آموزش، انعطاف‌پذیری شغلی و توانایی شبکه‌سازی را دارد.</p> <p>همچنین دسترسی به پورنوگرافی، سایت‌هایی که خودآزاری را ترویج می‌کنند و سایت‌هایی که به مردم آموزش می‌دهند که چگونه سلاح بسازند، به</p>	<p>دست یابند.</p> <p>شرایط ورودشان به بازار کار با دوران والدین‌شان متفاوت بوده بنابراین، دنبال کارهای هیجان‌انگیز هستند.</p> <p>آن‌ها از هر چیزی که کند باشد متنفر هستند.</p> <p>خوش‌بینی نسل Y به آن‌ها انگیزه می‌دهد تا رویدادهای سخت پشت سر بگذارند و دنیای خود را تغییر دهند.</p> <p>از دوره زندگی آن‌ها استیضاح کلیتون و حادثه‌ی ۱۱ سپتامبر بود.</p> <p>بسیاری از آن‌ها فاقد مهارت‌های تفکر انتقادی لازم برای انجام انواع مدیریت اطلاعات و کارهای تحقیقاتی توصیف شده‌اند.</p> <p>بیش‌تر از این‌ها که با دستورالعمل چیزی را یادگیرند می‌خواهند خودشان آن‌ها را تجربه کنند.</p> <p>نسل Y اغلب در تضاد شدید با نسل X و بیبی‌بومرها توصیف می‌شود. این تفاوت‌ها اما آنقدر برجسته نیستند.</p> <p>اما پیش‌تر سرگرم‌کننده برای بودن در کنار آن‌ها نسبت به بومرها می‌بینند. آیا این درست است؟ شاید، اما طوری که دیگران ما را درک می‌کنند اغلب متفاوت است از طوری که ما خودمان را درک می‌کنیم.</p> <p>نسل Y در لحظه زندگی می‌کند.</p> <p>Yها فوریت می‌خواهند و آن‌ها به ابزارهایی دسترسی دارند که این نیاز را برآورده می‌کنند.</p> <p>آن‌ها می‌خواهند روابطی برقرار کنند و مردم زمان بگذارند تا آن‌ها را بشناسند و برعکس. آن‌ها می‌خواهند به خاطر</p>	<p>این نسل است دیرتر از خانه خارج شد، دیرتر ازدواج کرد، دیرتر بچه دار شد یا تصمیم گرفت که بچه‌دار نشود.</p> <p>گروهی است که با بی‌تفاوتی مذهبی و کاوش در ادیان غیر سنتی شناخته می‌شود.</p> <p>این نسل به دنبال تحقق اهداف شخصی خود بوده است.</p> <p>آن‌ها در دهه ۶۰ با حقوق مدنی، شورش‌ها و دکتر مارتین لوتر کینگ بزرگ شدند.</p> <p>آن‌ها دیدند که والدین و دوستانشان به جنگ ویتنام می‌روند و بسیاری از آن‌ها برنمی‌گردند. آن‌ها شاهد افول امپریالیسم استعماری، سقوط دیوار برلین، پایان جنگ سرد و فجایع زیست‌محیطی هسته‌ای بودند.</p> <p>برخلاف والدین بیبی‌بومر خود که خود را وقف کار می‌کردند و بهره‌چندانی نمی‌بردند نسل ایکس به دنبال ایجاد تعادل بین کار و زندگی بوده است. آن‌ها تنبل نیستند اما کاری را انجام می‌دهند که آن را دوست داشته باشند، نه یک شغل با مجموعه‌ای از کارهای تکراری و بی‌معنا باشد.</p> <p>این نسل به خاطر آن‌که در کودکی و مواجهه با مشکلات تنهایی زیادی تجربه کرده و مجبور بوده از خود دفاع کند اعتماد به نفس بالایی دارد اما ممکن است از آن برداشت به تکبر شود.</p> <p>از آنجا که این نسل به اطلاعات و فناوری عادت</p>	<p>مواردی مانند واکنس فلج اطفال آزادی از بیماری‌های قبلی را به همراه داشت.</p> <p>همچنین قرص ضدبارداری اختراع شد.</p> <p>بیبی‌بومرها معمولاً به عنوان نسل به دنبال خودشکوفایی شناخته می‌شوند؛ با این حال، این نسل تعداد بیشتری دارد که در بخش غیرانتفاعی کار می‌کنند تا هر نسل دیگر.</p> <p>رهبران این نسل می‌خواهند ستاره‌های نمایش باشند. خالقان ایده‌های جدیداند.</p> <p>جنبش حقوق مدنی، مشخصه اصلی این نسل است.</p>

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۵۹

نسل Z	نسل Y یا هزاره	نسل ایکس	نسل بیبی‌بومر
<p>ویژه برای جوانانی که کنترل والدین ندارند، به راحتی در دسترس است.</p> <p>جامعه LGBTQ از طریق نسل «Z» همچنان در حال رشد است، زیرا رازداری مرتبط با گرایش جنسی به اندازه نسل‌های قبلی برجسته نیست.</p> <p>از آنجایی که اینترنت «امنیت» ناشناس بودن را فراهم می‌کند در این نسل هم قلدری کردن و هم قربانی بودن به صورت مجازی بالاست.</p> <p>اینترنت و فضای سایبری ماهیت آنی و ناگهانی برای آن‌ها به ارمغان آورده؛ اینترنت و دستگاه‌هایشان به آن‌ها امکان را می‌دهد بلافاصله به خواسته‌شان برسند، آسیب ببینند، ناامید شوند و ... بلافاصلگی در اینجا معنا پیدا می‌کند.</p> <p>چنین فرهنگی اجازه‌ی تلاش برای نشستن و فکر کردن ساعت‌ها درباره مسائل پیچیده را به انسان‌ها نمی‌دهد.</p> <p>این ویژگی‌ها پیامدهایی مثل مختل شدن رشد عصبی دارد چرا که پیام‌های رسانه‌ای، بازی‌های ویدیویی و ... ذهن آن‌ها را بمباران می‌کند.</p> <p>آن‌ها همچنین به شدت به موتورهای جستجویی مثل گوگل وابسته شده‌اند.</p> <p>بیش‌تر از آن‌که بخوانند مشاهده می‌کنند.</p>	<p>چیزی که به میز می‌آورند مورد احترام قرار گیرند؛ آن‌ها می‌خواهند بدانند که چه زمانی کار خوبی انجام داده‌اند و چه زمانی نه. آن‌ها تغییر را به عنوان یک فرصت و هیجان‌انگیز می‌بینند.</p> <p>آن‌ها یک شغل جالب، یک زندگی متعادل، روابط، دوستان، سرگرمی، سفر و تجربه زندگی می‌خواهند.</p> <p>ایده‌های تازه و انرژی می‌آورند؛ آن‌ها یک چشم‌انداز جدید به ارمغان می‌آورند. شاید آن‌ها چیزی را می‌خواهند که نسل‌های قبل از آن‌ها به دنبال آن بودند، اما هرگز واقعاً به دست نیاوردند.</p> <p>کمتر به کلیسا می‌روند و زمان بیشتری را در مدرسه می‌گذرانند.</p> <p>کارهای بیشتری انجام می‌دهند و زمان آزاد کمتری دارند.</p> <p>گفتگوهای کمتری در مورد شام خانوادگی دارند و در ورزش‌های سازمان‌یافته بیشتری شرکت می‌کنند.</p> <p>آن‌ها به مراقبت‌های بهداشتی بهتری دسترسی دارند، اما در بین آن‌ها آسم، چاقی و اختلال کمبود توجه فراوان است.</p> <p>Yها تغییر را دوست دارند و به نظر می‌رسد که این تنها امر ثابت در زندگی آن‌هاست.</p>	<p>دارد، آن‌ها با تحقیق درباره مشکلات و یافتن راه حل‌ها راحت هستند.</p> <p>به خاطر عدم قطعیتی که بر روی این نسل سایه افکنده، نمی‌توان از آن‌ها انتظار وفاداری درازمدت نسبت به محیط کارشان داشت.</p> <p>غیر معمول نیست که افراد نسل ایکس فقط چند سال در یک شغل بماند و سپس شغل خود را تغییر دهد.</p> <p>ایکس‌ها سال‌های جوانی خود را در دنیای صلح و رفاه نسبی قبل از ۱۱ سپتامبر سپری کردند.</p>	

همان‌طور که ویژگی‌های منعکس شده در جدول بالا نشان می‌دهد، نه تنها گروه‌های سنی مثل دهه هشتادی‌ها هیچ‌گونه تجربه‌ی مشترکی با جوانان آمریکایی ندارند، بلکه با اصرار بر استفاده از این مفاهیم - که بسیاری آن‌ها را غیرعلمی هم می‌دانند - واقعیتی غیراصیل و تقلبی ارائه می‌دهیم. می‌دانیم که فهم اصولی جامعه‌شناسی متکی به مطالعه‌ی تاریخ (و البته فلسفه) است و همان‌طور که پیش‌تر ارائه شد، جامعه‌شناسی نسل‌ها منعکس‌کننده برهه‌ای از تاریخ یک جامعه است. ما با استفاده از عناوینی مثل نسل «Z» و ... برای آن‌ها نه تنها تاریخ را تحریف می‌کنیم بلکه از انسان ایرانی هم شمایل آمریکایی - نه غربی - تصویر می‌کنیم، حال آن‌که ارائه‌ی تصویر ایرانی از انسان آمریکایی هم اشکال دارد.^۵

در اینجا باید نیم‌نگاهی هم به رویکرد بوردیو بیندازیم. بوردیو نه تنها همچون خوزه «اورتگایی گاست» (José Ortega y Gasset) و ... درباره‌ی نسل نظریه‌ی منسجمی ندارد، بلکه به طور مشخص به مقوله‌ی نسل نمی‌پردازد؛ ضمن آن‌که برخلاف تعریف مشخص مانهایم از نسل که پیش‌تر ارائه شد، نسل در آثار بوردیو چندین معنا دارد که به ابهام مفهومی نسل دامن می‌زند (Purhonen, 2016: 95). اما برخی تفاسیری که از آرای او صورت گرفته نگاه او را در مقابل نگاه مانهایم قرار می‌دهند. «پورهونن» (Purhonen Semi) معتقد است بوردیو عامدانه به اثر مانهایم درباره‌ی نسل ارجاع نداده است (ibid: 97-99) و ترکیب نظریه بوردیو و مانهایم در ظاهر مشکل‌زاست (ibid: 96-97). اما «جون ادمندز» (June Edmunds) و «برایان اس ترنر» (Bryan S. Turner) در عمل تلاش کرده‌اند نقطه‌ی مقابل این دیدگاه را به کار بگیرند و اندیشه‌ی بوردیو را در نظریه‌ی نسلی خود بسط دهند (ibid: 95; Bristow, 2015: 79). به گمان آن‌ها آثار بوردیو در پیوند با تغییرات اجتماعی و فرهنگی زمینه‌ی این ترکیب نظری را ایجاد می‌کند (Edmunds & Turner, 2005: 561). نزد بوردیو تغییر فرهنگی در نتیجه‌ی مبارزه‌ی گروه‌های نسلی رخ می‌دهد. بازیگران در جهان اجتماعی از منابع اقتصادی، اجتماعی یا فرهنگی برای رقابت بر سر موقعیت یا سرمایه‌ی نمادین استفاده می‌کنند و این رقابت بر سر منابع منجر به تغییرات اجتماعی می‌شود (ibid: 562).

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، با تعریف مانهایم نسل گروهی از افرادی است که در زمان و مکان یکسان تجربیات مشترکی از رویدادهای اجتماعی و تاریخی دارند. اما در دوره‌ای که دنیا به سمت جهانی‌شدن حرکت کرده و «جهانی‌شدن» در تحلیل‌ها منعکس

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۶۱

می‌شود، ادموندز و ترنر از جهت آن‌که افراد در سطح جهانی برخی رویدادها را تجربه می‌کنند مفهوم «نسل جهانی» را مطرح کرده‌اند.

ترنر با این امید که بتواند تئوری مانهایم را توضیح دهد، چارچوبی نظری برای مطالعه‌ی فرهنگ سیاسی نسل‌ها ارائه کرده است. همچنان که مانهایم مفهوم نسل را جایگزین ساختار «طبقه»ی مارکس کرد، ترنر نیز دنباله‌ی کار او را گرفت و به جای اصطلاحات «طبقه‌ی در خود» (Class in itself) و «طبقه‌ی برای خود» (Class for itself)، اصطلاحات «نسل در خود» (Generation in itself) یا منفعل (Passive generation) و «نسل برای خود» (Generation for itself)، فعال (Active generation) یا استراتژیک (Strategic generation) را در این دوره وارد ادبیات نظری مفهوم نسل کرد. ترنر نیز بر این باور است که آگاهی سیاسی نسل‌ها در ساختن آگاهی یک دوره اهمیت ویژه‌ای دارد (Edmunds & Turner, 2002: 22). تغییرات تاریخی مد نظر او همچنین به نظریه‌ی چرخش نخبگان «پاره‌تو» نزدیک است (Ibid: 19).

«نسل استراتژیک» یا «نسل برای خود» معیارها و ارزش‌هایی خواه سیاسی و ... می‌سازد که به نوعی انحراف از رویدادهای پایه‌ی آن است. این نوع نسل در ساختن آگاهی ملی در یک دوره اهمیت ویژه‌ای دارد و به اعتقاد او «ملت‌سازی اغلب با اهمیت استراتژیک نسل‌های خاصی مرتبط است که حداکثر استفاده را از فرصت‌های اجتماعی و مادی زمینه تاریخی خود می‌برند. این نسل‌های استراتژیک می‌توانند از نظر رهبری سیاسی بسیار مهم شوند» (Ibid: 22). او پدران بنیان‌گذار (Founding Fathers) آمریکا که در تشکیل این کشور نقش‌آفرین بودند را نمونه‌ای از نسل استراتژیک می‌داند و می‌نویسد: «این افراد از طریق تجربه‌ی مبارزه‌ی انقلابی، بسیاری از اسطوره‌های مولد را به عنوان مرجع برای همه‌ی نسل‌های بعدی تشکیل شکل دادند» (Ibid: 23). ترنر همچنین در شکل‌گیری آگاهی نسلی و نسل فعال برای تروماها و رویدادهای آسیب‌زا این اعتبار را قائل است که می‌توانند امکانات عینی نسل‌ها را مشخص کنند. برای نمونه، آگاهی سیاسی دهه‌ی ۱۹۲۰ را در اثر تجربه‌ی مخرب و ویرانگر درگیری‌های نظامی ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸ می‌داند. البته در این میان نه می‌توان و نه باید تاثیر جنبش‌های ادبی و فرهنگی را نادیده گرفت (Ibid: 24). ادموندز و ترنر نسل دهه‌ی ۱۹۶۰ را اولین نسل جهانی و نسل پس از ۱۱ سپتامبر را که دارای قربانیان چندملیتی بود، در معرض یک ترومای فرهنگی می‌دانند که پتانسیل نسلی فعال را ایجاد کرده است. (Edmunds & Turner, 2002: 564).

به گمان ادموندز و ترنر جنبش‌های نسلی از مرزهای ملی فراتر رفته‌اند؛ مانند اواخر قرن نوزدهم یا اوایل قرن بیستم که نسل‌های سیاسی بین‌المللی، مانند سوسیالیسم بین‌المللی اصولی جهانی را تبلیغ می‌کردند. این نسل از دوره‌ای رشد کرد که در آن انقلاب سفر و افزایش مهاجرت به وقوع پیوست. بنابراین، این نسل آغازگر جهانی شدن بود. در حالی که نسل‌های بین‌المللی عمدتاً از طریق رسانه‌های چاپی ارتباط برقرار می‌کردند، نسل‌های فراملی به رادیو دسترسی داشتند که تعاملات بین مرزی را تسریع کرد و اخبار می‌توانستند دورتر و سریع‌تر سفر کنند (Ibid). آن‌ها همچنین انقلاب ارتباطات و اطلاعات از طریق اینترنت را نیز در این زمینه بسیار مهم تلقی می‌کنند و جهانی شدن برندهایی مثل «نایکی» یا توجه به فوتبالیست‌هایی مثل «دیوید بکهام» را مصادیق نسل جهانی می‌دانند (Ibid: 573).

اگرچه استدلال ادموندز و ترنر در کل معقول به نظر می‌رسد، اما در مواجهه با آن باید محتاطانه عمل کرد و آن را فقط «تاحدی» پذیرفت. درست است که یک واقعه‌ی سیاسی عادی که در گوشه‌ای از جهان رخ می‌دهد، می‌تواند بلافاصله در اقصی نقاط جهان بازتاب و اثر پیدا کند، اما واقعیت این است که وظیفه‌ی جامعه‌شناسی بررسی واقعیات به شکل تجربی است. برای تعیین این‌که آیا نسل‌های اخیر بشر جهانی شده‌اند، باید تجربیات زیسته‌ی رویدادهای اجتماعی - جهانی را دست‌کم در بخشی از جهان سنجید و مقایسه کرد تا بتوان به نتیجه‌گیری دقیقی رسید. اما اگر یک گروه سنی خاص را مبنا قرار دهیم و بخواهیم ویژگی‌های نسلی آن‌ها، یعنی ویژگی‌های آن‌ها که برآمده از تجربه‌ی زیسته‌ی مشترک آن‌ها از وقایع اجتماعی است را بررسی کنیم احتمالاً متوجه می‌شویم، افراد هم سن و سالی که در مناطق محروم ایلام و سیستان و بلوچستان زندگی می‌کنند، تجربه‌ی زیسته‌ی متفاوتی نسبت به هم‌سن‌وسالان مرکز نشین خود دارند و از این رو، شاید نسل متفاوتی با هم باشند؛ چرا که بنا بر آرای مانهایم، معاصر بودن نسل‌ها فقط به معنای هم‌زمانی آن‌ها نیست بلکه معاصر بودن شرط ذهنی برای تجربه‌ی تأثیرات مسلط یکسان را نیز دارد (Pilcher, 1984: 486).

نکته‌ی مهم دیگر نقد یکسویه‌نگری این نگاه است. گویا فرهنگ‌های ملی و بومی منفعل می‌نشینند تا فرهنگ جهانی بر مردمان سرزمین‌های مختلف غالب شود. البته میزان اثرگذاری و اثرپذیری فرهنگ‌های بومی و ملی خود موضوع مطالعات دیگری هستند. تروپ و اینگلیس در مقاله‌ای تحت عنوان «آیا نسل جهانی وجود دارد؟» (Do 'global generations' exist?: From Mannheim to Beck and beyond) می‌نویسند: «این‌که رسانه‌های جمعی و

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۶۳

ارتباطات اینترنتی محرک سازوکارهای آگاهی نسلی اند می‌تواند برعکس باشد». آن‌ها از قول «اولریش بک» (Ulrich Beck) و «الیزابت بک گرنشیم» (Elisabeth Beck-Gernsheim) ادامه می‌دهند که «تجارب و تصاویر جهانی دائماً با سنت‌های محلی، تجربیات تاریخی، مدل‌ها ترکیب می‌شوند. رویدادها و پدیده‌های یکسان به صورت گوناگونی توسط افرادی، بسته به اینکه چه کسی هستند و کجا زندگی می‌کنند، درک، طبقه‌بندی و ارزش‌گذاری متفاوت می‌شوند». به تعبیر تروپ و اینگلیس، «جهانی شدن به هیچ وجه به این معنا نیست که در نسل جوان یک همگرایی جهانی از موقعیت‌های اجتماعی در حال وقوع است» (Thorpe and Inglis, 2019: 9). در حالی که پژوهشگران علوم اجتماعی نیازمند مفاهیمی هستند که به وسیله‌ی آن‌ها تحقیقات خود را آسوده‌تر پیش ببرند، تروپ و اینگلیس نتیجه می‌گیرند که ما هرچقدر بیشتر مفهوم «نسل جهانی» را بررسی کنیم، آن را دشوارتر خواهیم یافت (Ibid: 16).

۶. معانی نسل

هنوز که هنوز است نه فقط در ایران بلکه در سطح جهان هم تعریف مشخص و واحدی از نسل وجود ندارد و این موضوع می‌تواند در تحقیقات، پژوهش‌گر را با مشکل روبه‌رو کند. پاپسکیو نبود اجماع بر سر یک تعریف مشخص از اصطلاح نسل را چالش می‌خواند و خود، برای آن‌که این مساله در اثرش تا حدی مرتفع شود به فرهنگ لغت جامعه‌شناسی متوسل می‌شود (Popescu, 2010: 16). او این اتهام را متوجه کارل مانهایم می‌داند که با عدم تمایز بین نسل و هم‌گروه سردرگمی ایجاد کرده است (Ibid: 20). برخی نویسندگان نیز بر این عقیده‌اند که مفهوم مانهایم از «نسل» به معنای «کوهورت» (cohort) است که به افرادی در یک جمعیت مشخص اطلاق می‌شود که در یک دوره‌ی زمانی مشخص رویدادهای مشخصی را تجربه می‌کنند (Pilcher, 1994: 483). «نورمن بی رایدر» (Norman B Ryder) اما نسل را با مفهوم خویشاوندی ارائه می‌دهد و معتقد است که کوهورت (که در برخی منابع فارسی به نسل ترجمه می‌شود) جانشین شدن افراد به جای افراد دیگر در سیستم اجتماعی است. با آن‌که این تعریف مورد استقبال جمعیت‌شناسان قرار گرفته اما نتوانسته جامعه‌شناسان را با خود همراه کند (Popescu, 2010: 21; Kertzer, 1983: 128). به هر حال مجموعه‌ای معانی به مفهوم نسل داده شده است که در جدول زیر برخی از مهم‌ترین آن‌ها ذکر می‌شوند.

جدول ۲.

معانی چندگانه نسل					نویسنده
۵- نسل به معنای واحد زمانی (۱۵ ساله، ۳۰ ساله و ...)	۴- نسل به عنوان زایتگایست یا روح زمانه	۳- نسل به معنای گروهی مبتنی بر مرحله‌ای از (کودکی، نوجوانی، جوانی، میانسالی و پیری)	۲- نسل به معنای گروهی از هم‌سن و سالان با ویژگی‌های هویتی و فرهنگی مشترک	۱- نسل به معنای تبار یا نسب در شجره‌نامه یک خانواده	لیلیان ای ترول (Popescu, 2010: 20-21)
	۴- نسل به معنای دوره‌ای تاریخی	۳- نسل به عنوان مرحله‌ای از زندگی	۲- نسل به عنوان گروه سنی	۱- نسل به عنوان تبار و نسب	کرتزر (Kertzer, 1983: 128)
	۴- نسل به عنوان نشانگر زمان تاریخی	۳- نسل به عنوان راهی برای درک گروه‌های اجتماعی بزرگتر	۲- نسل به عنوان گروهی از افرادی که در یک زمان متولد شده‌اند	۱- نسل‌های مبتنی بر خانواده بیولوژیکی	(Generations and Generational Conflict, in Encyclopedia of European Social History)

جدول بالا توسط نگارنده‌ی این مقاله

بر اساس مقالات نویسندگان مذکور در جدول تهیه شده است.

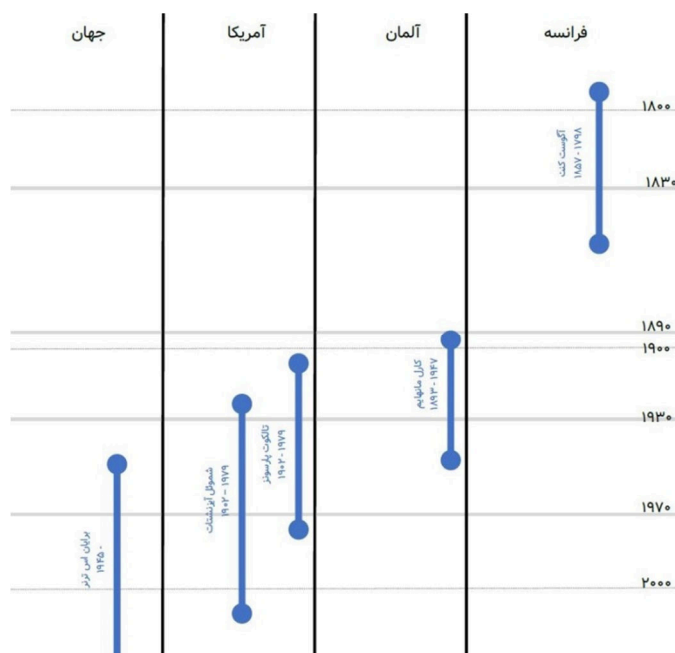
«دالی» (Mary Daly) با وجود آن‌که معتقد است دو مفهوم «دوره‌ی زندگی» (life course) و نسل نیاز به توضیحات بیشتری دارند، می‌گوید این دو می‌توانند به عنوان مفاهیمی مکمل در نظر گرفته شوند؛ اولاً در دوره‌ی زندگی مفهومی از الگوی زمانی و سازمانی وجود دارد که به فهم بهتر پدیده‌ی نسل کمک می‌کند؛ ثانیاً به واسطه‌ی آن‌که در نسل مفاهیم سیاسی برجسته است، می‌تواند به تحلیل بهتر دوره‌ی زندگی بینجامد؛ ثالثاً با به کار بردن روش تحلیل نهادی دوره‌ی زندگی می‌توان دامنه‌ی مطالعات بر روی نسل را بسط و توسعه داد (Daly, 2018: 8). او همچنین بر این عقیده است که نسل‌ها فقط مقوله‌های ساختاری نیستند، بلکه مملو از انواع ویژگی‌ها و معنا‌های هنجاری هستند که در زندگی روزمره ظاهر می‌شوند (Ibid). ترنر اما پیشنهاد می‌کند که نوعی طبقه‌بندی نسلی به عنوان یک «همگروهی» به کار رود؛ یعنی یک گروه سنی که توسط یک مقطع زمانی خاص تعریف می‌شود (Edmunds & Turner, 2002: 24).

بر این اساس ادبیات فوق یکی از دلایل اهمیت مطالعه‌ی تجربی نسل‌ها در ایران می‌تواند شناخت تاریخ از زاویه افراد جامعه باشد. این در حالی است که برخی از

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۶۵

جامعه‌شناسان و صاحب‌نظران عرصه‌ی عمومی در ایران همچون حسن محدثی و محمدباقر تاج‌الدین بر این باورند که به رغم قدمت چندین هزارساله‌ی ایران، تاریخ این کشور عموماً تاریخ حاکمان و سلاطین بوده و نه تاریخ مردمی که رعیت و بی‌صدا و محکوم بوده‌اند (محدثی، ۱۴۰۲ و تاج‌الدین، ۱۴۰۲). اگر از این منظر به تاریخ ایران نگاه کنیم، آن‌گاه به‌نظر می‌رسد مفهوم نسل را فقط می‌توان حداکثر در باره‌ی تاریخ صدساله‌ی اخیر ایران به‌کار برد.

همچنین از آن‌جایی که جوانانی که تازه وارد محیط کار می‌شوند برای کارفرمایان و محیط کسب‌وکارها جای سوال‌اند، هم در سطح جهان و هم در داخل ایران مقالاتی در رشته‌ی مدیریت این افراد را زیر ذره بین قرار می‌دهد تا صاحبان مشاغل بتوانند در محیط کار مدیریت بهینه‌ای داشته باشند (The National Academies of Sciences, Engineering and Medicine; 2020, 52). با ادبیاتی که در بالا ارائه شد، باید یادآوری کرد که نسل معنای تاریخی و سیاسی و اجتماعی دارد. بنابراین، مراد از نسل نه افراد هم‌سن و سال هم، نه مرحله‌ای از زندگی آن‌ها (جوانی یا پیری) و نه تبار و نسب خانوادگی است.

نمودار ۱. نمودار مهمترین رویکردها به نسل بر اساس دسته‌بندی مراحل و مرکزیت جامعه‌شناسی آن‌گونه که در این مقاله ارائه شد.

۷. بحث و نتیجه‌گیری

پرداختن به مفهوم نسل همچنان بعد از گذشت یک قرن ابهامات و پیچیدگی‌هایی دارد. این پیچیدگی‌ها آن‌چنان بوده که فقط ما نه‌ایم به عنوان پرورش‌یافته‌ی فلسفه‌ی آلمانی توانسته تا حدی از پس تئوری درباره آن برآید، وگرنه در مدت این ۱۰۰ سال انتقاداتی جدی که بتواند این تئوری را کنار بزند و تئوری جدیدی را جایگزین کند پیدا می‌شد. از سوی دیگر با وجود آن‌که کار ما نه‌ایم درباره‌ی نسل یک کار تجربی نیست، اما او در ابعاد سه‌گانه‌ای که برای مفهوم نسل قائل می‌شود به مفهوم تجربیات مشترک می‌پردازد و آن را به وجه تمایز تعریف جامعه‌شناختی و جمعیت‌شناختی نسل تبدیل می‌کند؛ بدون در نظر گرفتن تجربیات مشترک، مفهوم نسل یک مفهوم جمعیت‌شناختی باقی می‌ماند. به این ترتیب لازم است که در پژوهش‌های جامعه‌شناختی این موضوع مد نظر قرار بگیرد.

نظریات جدید نه تنها جایگزین نظریه ما نه‌ایم نشدند، بلکه عوام‌زدگی نظری (تقلید نظریه‌پردازان از مباحث و مطالب و ایده‌های ژورنالیستی بدون سنجش دقیق آن‌ها یا تقلید از مباحث مشهور یک‌دیگر بدون واکاوی تجربی آن‌ها) در برخی از آن‌ها باعث می‌شود نظریه‌ی ما نه‌ایم، که انسان را هم محصول دوران و هم تولیدکننده لحظه تاریخی خود می‌داند، دوباره مورد توجه قرار بگیرد.

استفاده‌ی نادرست از برچسب‌هایی مثل نسل «X»، «Y» و «Z» برای جامعه‌ی ایران، به صرف این‌که افرادی در یک برهه‌ی زمانی به دنیا آمده‌اند، این سه بعد را نادیده می‌گیرد و عوام‌زدگی در نظریه‌پردازی را برجسته می‌کند. همچنین، اصرار بر این‌که نسل‌های اخیر جهانی‌اند، بدون اتکا به داده‌های تجربی نوع دیگری از این عوام‌زدگی در نظریه‌پردازی است. هرچند که اگر تحقیقات تجربی - که هزینه و زمان بسیار هنگفتی برای سنجش این مطلب لازم است - این موضوع را تایید کنند می‌توان قائل به نسل جهانی و ... شد، اما بدون اتکا به این داده‌ها سخن غیردقیقی است. به این ترتیب، با وجود پیچیدگی‌ها و ابهامات موجود در خصوص نسل، تحقیقات تجربی در این باره در رشته‌های مختلف علوم اجتماعی، روانشناسی و ... باید ادامه پیدا کند، اما پیشنهاد من برای جلوگیری از افتادن به دام عوام‌گرایی آن است که محققان چه در رشته‌های علوم اجتماعی و چه در رشته‌های مدیریت و ... کوهورت یا افراد هم‌سن‌وسال به عنوان جامعه‌ی مورد مطالعه در نظر گرفته شوند و نگاه، ارزش‌ها، سبک زندگی و ... آن‌ها مورد مطالعه قرار بگیرد. البته در جامعه‌شناسی بهترین شیوه آن است که در تحقیقات نسبت افراد با وقایع سیاسی، اجتماعی

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۶۷

و تاریخی دوران زیست‌شان مورد مطالعه قرار بگیرد. این سبک از تحقیق مختصات و شمای دقیق‌تری از نسل ارائه خواهد کرد که اگر قرار بر سیاست‌گذاری بر روی انسان‌ها بر اساس نسل‌ها باشد مفیدتر واقع خواهد شد.

تقدیم و تشکر

این مقاله را به استادم دکتر حسن محدثی گیلوایی تقدیم می‌کنم که از ابتدا تا انتهای نگارش مقاله در کنارم بودند و اگر حمایت‌ها و هدایت‌های ایشان نبود این مقاله نوشته نمی‌شد.

پی‌نوشت‌ها

۱. حسن محدثی بر آن است که نقدهایی بر این مرحله‌بندی از تاریخ جامعه‌شناسی وارد است. ولی برای مقصود ما از بررسی تاریخ مفهوم نسل در جامعه‌شناسی این نوع مناقشات خیلی مسأله‌ساز نیست.
۲. ترجمه فریبرز مجیدی از انتلشی
۳. به نظر می‌رسد دغدغهی تضاد و شکاف نسلی در ارتباط با جامعه‌ی ایران از ریشه در نظریه کارکردگرایی داشته باشد.
۴. به کار گرفتن عناوینی مثل نسل‌های «X»، «Y» و «Z» به قدری در ایران رواج پیدا کرده است که من تا قبل از مطالعه‌ی منابع مورد اشاره تصور می‌کردم از معدود افراد متقد به این تقسیم‌بندی برای جامعه‌ی ایران هستم.
۵. از آنجایی که متأسفانه در ایران فضای علوم اجتماعی تحت تاثیر جریان‌ات چپ قرار گرفته، و تعدادی از مدرسین هم از نظر سیاسی همسویی با نظام سیاسی دارند باید این نکته را ذکر کنم که شمایل آمریکایی نه ارزش و نه ضدازش است بلکه آرمان محقق جامعه‌شناس باید ارائه تصویر واقعی از انسان و جامعه‌ی او باشد.
۶. خوزه ارتگای گاست متفکر اسپانیولی هم‌عصر کارل مانهایم بود که بدون آن‌که با افرادی مثل مانهایم ارتباط داشته باشد به صورت جداگانه در کشورش به نظریه‌پردازی درباره‌ی نسل‌ها پرداخت. نظرات او درباره‌ی نسل پراکنده بوده و با آن‌که در مقالات خارجی به او اشاره می‌شود، اما نقش عمده‌ای در مطالعات نسلی نداشته است (نک به Jaeger, 1985: 277).

کتاب‌نامه

- (۱۰ اسفند ۱۳۹۵). «آسیب‌شناسی اجتماعی یا جامعه‌شناسی؟ گفتاری از مصطفی مهرآئین». خبرگزاری مهر: متن و فایل صوتی، <https://mehnews.com/xHktH>
- (۱۶ خرداد ۱۴۰۳-الف). «خصوصیات برنامه درسی مناسب برای نسل Z». خبرگزاری ایسنا: <https://isna.ir/xdRfCM>
- (۱۹ خرداد ۱۴۰۳-ب). «انتخابات و نسل Z؛ تاثیر اینترنت بر آرای جوانان». خبرگزاری ایسنا: <https://isna.ir/xdRhYs>
- پناهی، محمدحسین (۱۳۸۴). «شکاف نسلی موجود در ایران و اثر تحصیلات بر آن». فصلنامه‌ی علوم اجتماعی: شماره ۲۷، ۱-۴۱.
- تاج‌الدین، محمدباقر (۱۴۰۲). «تاریخ‌نگاری و تاریخ‌سازی در ایران (بخش اول)». تلگرام: کانال «سخنرانی‌ها، درس‌گفتارها، گفت و گوها و دیگر برنامه‌های فرهنگی و مطالعات تطبیقی»، <https://t.me/Vortrags/90563>
- تاج‌الدین، محمدباقر (۱۴۰۲). «تاریخ‌نگاری و تاریخ‌سازی در ایران (بخش دوم)». تلگرام: کانال «سخنرانی‌ها، درس‌گفتارها، گفت و گوها و دیگر برنامه‌های فرهنگی و مطالعات تطبیقی»، <https://t.me/Vortrags/90564>
- توکل، محمد و قاضی‌نژاد، مریم (۱۳۸۵). «شکاف نسلی در رویکردهای کلان جامعه‌شناختی: بررسی و نقد رهیافت‌های نسل‌تاریخی و تضاد با تاکید بر نظرات مانهایم و بوردیو». نامه‌ی علوم اجتماعی: بهار ۱۳۸۵، شماره‌ی ۲۷، ۹۵-۱۲۴.
- چیت‌ساز قمی، محمدجواد (۱۳۸۶). «بازشناسی مفاهیم نسل و شکاف نسلی». جوانان و مناسبات نسلی: بهار و تابستان ۱۳۸۶، شماره اول، ۸۵-۱۱۲.
- دیلینی، تیم (۱۳۹۱). *نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی*. ترجمه‌ی صدیقی، بهرنگ و طلوعی، وحید. تهران: نشر نی، چاپ ششم.
- ریتزر، جورج (۱۳۹۰). *نظریه‌ی جامعه‌شناسی در دوران معاصر*. ترجمه‌ی ثلاثی، محسن. تهران: نشر علمی، چاپ هفدهم.
- عاشوری، جمال (۱۳۹۳). «سبک زندگی اسلامی راهکار برخورد با گسست نسلی خانواده‌ها». پژوهش‌های اجتماعی اسلامی: بهار ۱۳۹۳، شماره ۱۰۰، ۸۱-۱۰۲.
- کوثری، مسعود (۱۳۸۷). «نسل‌های ایکس، وای و زد و سیاستگذاری فرهنگی در ایران». راهبرد فرهنگ، شماره سوم، ۶۵-۸۴.
- مانهایم، کارل (۱۴۰۱). «مساله‌ی نسل‌ها» در کتاب: *مقاله‌هایی درباره جامعه‌شناسی شناخت*. ترجمه‌ی فریبرز مجیدی. تهران: نشر ثالث، چاپ دوم، ۴۲۷-۴۹۲.

مفهوم نسل در تاریخ جامعه‌شناسی (کیاوش حافظی) ۶۹

- محدثی، حسن (۱۴۰۲). «تاریخ سرکوب‌گران یا تاریخ سرکوب‌شده‌ها؟: درنگی در روز سرکوب آذربایجان». تلگرام: کانال «زیر سقف آسمان»، <https://t.me/NewHasanMohaddesi/9908>.
- مددلو، قهرمان؛ آزاددل، سمیه؛ نعمتی، زینب (۱۳۹۶). «شکاف بین نسلی و اصول حاکم بر مدیریت خانواده از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه». اولین همایش ملی آسیب‌شناسی و آسیب‌زدایی پدیده شکاف بین نسلی (زمینه‌ها، چالش‌ها و راهکارها): <https://civilica.com/doc/739310>.
- مسلمی‌زاده، محبوبه (۱۳۸۵). «معرفی و تحلیل رساله سهراب و رستم». نامه فرهنگستان: سال هشتم شماره ۳، ۱۱۳-۱۳۰.
- معیدفر، سعید (۱۳۸۳). «شکاف نسلی یا گسست فرهنگی: بررسی شکاف نسلی در ایران». نامه‌ی علوم اجتماعی: زمستان ۱۳۸۳، شماره‌ی ۲۴، ۵۵-۸۰.

- “Generations and Generational Conflict.” Encyclopedia of European Social History. Retrieved August 15, 2024 from Encyclopedia.com: <https://www.encyclopedia.com/international/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/generations-and-generational-conflict>.
- Bengtson, V. L. (1970). “The generation gap: A review and typology of social-psychological perspectives”. *Youth & Society*: 2(1), 7-32.
- Bengtson, V. L., Furlong, M. J., & Laufer, R. S. (1983). “Time, aging, and the continuity of social structure: themes and issues in generational analysis”. *Journal of Social Issues*: 39(4), 45-71.
- Bertman, S. (1976). *The conflict of generations in ancient Greece and Rome*. John Benjamins Publishing.
- Braungart, R. G. (1974). “The sociology of generations and student politics: A comparison of the functionalist and generational unit models”. *Journal of Social Issues*: 30(2), 31-54.
- Braungart, R. G. (1974). “The sociology of generations and student politics: A comparison of the functionalist and generational unit models”. *Journal of Social Issues*: 30(2), 31-54.
- Bristow, J. (2015). *Baby boomers and generational conflict*. Springer.
- Bristow, J. (2016). *The sociology of generations: New directions and challenges*. Springer.
- Coupland, D. (1991). *Generation X: Tales for an accelerated culture*. Macmillan.
- Daly, M. (2018). “Generations, age and life course: Towards an integral social policy framework of analysis”. *the Academy of Social Science*: 15(3), 291-301.
- Edmunds, J., & Turner, B. S. (2002). *Generational consciousness, narrative, and politics*. Rowman & Littlefield.
- Edmunds, J., & Turner, B. S. (2005). “Global generations: social change in the twentieth century”. *The British journal of sociology*: 56(4), 559-577 .
- Eisenstadt, S. N. (1963). “Archetypal patterns of youth” in *Youth: change and challenge*: 24-42.
- Goudsblom, J. & Heilbron, J. (2015). “Sociology, History of”. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*: 989-995, <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.03049-x>.
- Heilbron, J. (1995). *The Rise of Social Theory*. University of Minnesota Press.

- Jaeger, H. (1985). "Generations in history: Reflections on a controversial concept". *History and Theory*: 24(3), 273-292.
- Kertzer, D. I. (1983). "Generation as a sociological problem". *Annual review of sociology*: 9, 125-149.
- McIntosh-Elkins, J., McRitchie, K. & Scoones, M. (2007). "From the silent generation to generation x, y and z: strategies for managing the generation mix". *Proceedings of the 35th annual ACM SIGUCCS fall conference*.
- Mustafa, C. and Adham, M.A. (2021). "Literature Review as a Research Methodology: An overview and guidelines". Online: https://www.researchgate.net/publication/350581402_Literature_Review_as_a_Research_Methodology_An_overview_and_guidelines.
- Nash, L. L. (1978). "Concepts of existence: Greek origins of generational thought". *Daedalus*, 1-21.
- Petersen, J. (2013). "Generațiile literare". In: Cluj-Napoca, Editura Limes.
- Pilcher, J. (1994). "Mannheim's sociology of generations: an undervalued legacy". *British Journal of sociology*: 481-495.
- Popescu, A. (2019). "The brief history of generation—defining the concept of generation. An analysis of literature review". *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*: 10(02), 15-30.
- Protzko, J., & Schooler, J. W. (2019). "Kids these days: Why the youth of today seem lacking". *Science Advances*: 5(10), eaav5916, <https://doi.org/10.1126/sciadv.aav5916>.
- Purhonen, S. (2016). "Generations on paper: Bourdieu and the critique of 'generationalism' ". *Social Science Information*: 55(1), 94-114, <https://doi.org/10.1177/0539018415608967>.
- Steinmetz, G. (2007). *The historical sociology of historical sociology. Germany and the United States in the twentieth century*. *Sociologica*, 1(3), 1-28, <https://doi.org/10.2383/25961>.
- Strauss, W., & Howe, N. (1991). *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069*. Morrow: <https://books.google.com/books?id=oOztAAAAMAAJ>.
- Sutherland, D. E. (1974). "On the migration of sociological structures, 1933-1941: a forgotten episode in the history of American sociology and a case study in the sociology of sociology". *Current Sociology*: 22(1-3), 87-121, <https://doi.org/10.1177/001139217402200104>.
- The National Academies of Sciences, Engineering and Medicine (2020). "Are Generational Categories Meaningful Distinctions for Workforce Management?" National Academies Press: <https://doi.org/10.17226/25796>.
- Thorpe, C. & Inglis, D. (2019). "Do 'global generations' exist?: From Mannheim to Beck and beyond". *Youth and globalization*: 1(1), 40-64.
- Turner, A. (2015). "Generation Z: Technology and social interest". *The journal of individual Psychology*: 71(2), 103-113.
- White, J. (2013). "Thinking generations". *Br J Sociol*, 64(2), 216-247. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12015>.